

HELSE NORD

2009

Retningslinjer for antibiotikabruk

ved helseforetakene i Helse Nord RHF

Forord

Effektive antibiotika er blant de aller beste medisiner vi har til behandling av alvorlig sykdom. Økende bruk og misbruk av antibiotika har i store deler av verden ført til resistensutvikling og spredning av resistente bakterier. Resistensforholdene er mye gunstigere i Norge, de andre nordiske land og Nederland enn i resten av verden, og dette har en klar sammenheng med et relativt lavt antibiotikaforbruk. Forbruket i Norge er imidlertid økende, og er høyere enn i Sverige og Danmark.

Økt resistensutvikling og spredning av resistente bakterier er spesielt satt i forbindelse med høyt forbruk av antibiotika som cefalosporiner, tetracykliner og kinoloner, og bruk av slike antibiotika bør derfor begrenses. Unødvendig bruk av bredspektret antibiotika, for lave doser, lokalbehandling og unødig lang behandling disponerer også for resistensutvikling og spredning av resistente stammer. Fortsatt gunstige resistensforhold er avhengig av at vi bruker antibiotika riktig og holder antibiotikaforbruket lavt.

Smittevernloven pålegger alle helseforetak å ha oppdaterte skriftlige retningslinjer for bruk av antibiotika. Utgangspunktet for arbeidet var å lage felles retningslinjer for UNN HF. Imidlertid har alle sykehusene i Helse Nord ønsket å bruke dem. Denne utgaven er derfor felles for alle helseforetakene i Helse Nord.

Retningslinjene omtaler behandling av vanlige infeksjonssykdommer hos pasienter innlagt i sykehus. For behandling av infeksjoner hos barn, henviser vi til retningslinjer i akuttveilederen fra barnelegeforeningen; <http://www.barnelegeforeningen.no>. I tillegg har vi tatt med noen hyppig brukte profylakseregimer og en oversikt over den nasjonale resistensprofilen for vanlige patogene bakterier, basert på rapport fra Norsk overvåkingssystem for antibiotikaresistens hos mikrober (NORM) i 2007.

Redaksjonen for denne utgaven har bestått av:

Johan Nikolai Bruun, professor/overlege ved infeksjonsseksjonen,
UNN Tromsø

Karina Olsen, smittevernlege/spesialist i infeksjonsmedisin og
medisinsk mikrobiologi, UNN Tromsø

Kjell Pedersen, overlege Med. avd. UNN Harstad

Torunn Nygård, smittevernlege/spesialist i infeksjonsmedisin,
NLSH Bodø

Lars Småbrekke, farmasøyt/1. amanuensis, Institutt for farmasi,
UiT

Terje Simonsen, overlege/farmakolog, leder av
Legemiddelkomiteen på UNN HF

Elektronisk versjon

Retningslinjer for antibiotikabruk finner du i elektronisk versjon i kvalitetssystemet DocMap som er tilgjengelig via intranett i hvert helseforetak. DocMap-versjonen av retningslinjene har mulighet for oppdatering. Forslag til endringer kan meldes til smittevernlegen ved UNN Tromsø.

Originalversjonen (november 2009) av Retningslinjer for antibiotikabruk finner du på: www.helse-nord.no/antibiotika. Dette er en PDF-versjon som ikke vil oppdateres.

Redaksjonen ble avsluttet: november 09.

Retningslinjer for antibiotikabruk ved helseforetakene i Helse Nord RHF

Bakteriell resistens mot antibiotika er et alvorlig og økende problem. Formålet med retningslinjene er å gi råd om rasjonell antibiotikabehandling og bidra til å opprettholde den gunstige resistenssituasjonen vi har både lokalt og nasjonalt.

Arbeidet med de nye retningslinjene har vært en grundig prosess gjennomført av våre dyktige fagpersoner på området. Retningslinjene har vært på høring i fagmiljøet. Anbefalingene er evidensbaserte, bygger på norsk behandlingstradisjon og forventet resistens ved vanlige patogene bakterier i Norge.

Fagdirektøren forventer at retningslinjene blir implementerte i det kliniske arbeidet ved de enkelte avdelingene.

Med stor takk til gruppen som har gjort arbeidet og de beste ønsker til brukerne av retningslinjene.

Jan Norum
Fagdirektør Helse Nord

INNHOOLD

Retningslinjer for antibiotikabruk ved helseforetakene i Helse Nord RHF	5
Liste over forkortelser	11
Sepsis.....	12
Immunsupprimerte og nøytropene pasienter	14
Behandling	15
Empirisk behandling.....	15
Sepsis hos immunsupprimerte og nøytropene pasienter.....	16
Empirisk behandling (Ved temperatur over 38,5 ved to målinger)	16
Behandling ved kjent utgangspunkt	16
Akutt bakteriell meningitt	17
Empirisk behandling.....	17
Ved kjent etiologi	18
Shuntmeningitt og meningitt med ekstern drenering	20
Empirisk behandling.....	20
Behandlingstid.....	20
Hjerneabscess	21
Empirisk behandling.....	21
Bakteriell endokarditt.....	22
Endokarditt (native klaffer)	22
Empirisk behandling.....	22
Kjent etiologi.....	22
Endokarditt (klaffepoteser)	24
Empirisk behandling.....	24
Kjent etiologi.....	24
Pneumoni.....	26
Behandling	27
Pneumoni ervervet utenfor sykehus	27
Nosokomial pneumoni	28
Aspirasjonspneumoni	29
Mykoplasma – og klamydiapneumoni	30

Legionellapneumoni.....	30
Forverring av KOLS.....	31
Behandling av pneumoni ved kjent etiologi.....	31
Urinveisinfeksjoner	33
Akutt ukomplisert cystitt.....	33
Empirisk behandling.....	33
Øvre urinveisinfeksjon	35
Empirisk behandling av akutt pyelonefritt hos dårlig pasient eller ved urosepsis	35
Empirisk behandling av akutt pyelonefritt hos lite påvirket pasient.....	36
Akutt prostatitt.....	36
Empirisk behandling.....	37
Intraabdominale infeksjoner.....	38
Kolecystitt/kolangitt, divertikulitt, intraabdominal abscess, peritonitt, infeksjon etter abdominal kirurgi.....	38
Empirisk behandling (i tillegg til kirurgisk behandling)	38
Ved kjent etiologi eller klinisk bedring	39
Gynekologiske/puerperale infeksjoner	40
Puerperal infeksjon/ sepsis - barselsfeber.....	40
Empirisk behandling, alvorlig forløp	40
Alvorlig infeksjon i det lille bekken.....	41
Empirisk behandling.....	41
Seksuelt overførte sykdommer	42
Ukomplisert klamydiainfeksjon	42
Empirisk behandling.....	42
Salpingitt	43
Empirisk behandling (peroral/ambulant).....	43
Gonore´	44
Behandling	44
Ortopediske infeksjoner	45
Artritt, bakteriell.....	45
Empirisk behandling.....	45
Ved kjent etiologi	46

Osteomyelitt/spondylitt, akutt	47
Empirisk behandling.....	47
Osteomyelitt/spondylitt, kronisk	48
Empirisk behandling.....	49
Proteseinfeksjon i ben og ledd.....	50
Akutt proteseinfeksjon (< 4 uker postoperativt) og akutt hematogen infeksjon med stabil protese.....	51
Empirisk behandling før mikrobiologiske funn er klarlagt ...	51
Behandling ut fra mikrobiologiske funn.....	51
Kronisk leddproteseinfeksjon (> 4 uker postoperativt) og akutt infeksjon med ustabil protese	53
Hud- og bløtdelsinfeksjoner	54
Erysipelas	54
Behandling ved septisk forløp.....	54
Nekrotiserende fasciitt.....	55
Empirisk behandling (start så snart adekvate prøver er tatt) .	55
Anaerob bløtdelsinfeksjon og gassgangren	56
Empirisk behandling.....	56
Bittskade, menneske- eller dyrebitt	57
Empirisk behandling ved manifest infeksjon	57
Tidlig behandling (innen 8 timer)	57
Furunkel, abscess, flegmone	58
Behandling	58
Sårinfeksjoner.....	59
Ukjent etiologi etter ren kirurgi, ved mistenkt eller påvist stafylokokkinfeksjon og ved kutt-/ stikkskade med infeksjonstegn.....	59
Ukjent etiologi etter kontaminert kirurgi (traume-og abdominalkirurgi).....	60
Mastitt.....	61
Empirisk behandling.....	61
Øre-nese-hals infeksjoner.....	62
Akutt otitis media	62
Empirisk behandling.....	62

Bakteriell sinusitt.....	63
Empirisk behandling.....	63
Kjent etiologi.....	63
Tonsillitt.....	64
Empirisk behandling.....	64
Epiglotitt.....	65
Empirisk behandling.....	65
Kjent etiologi.....	65
Soppinfeksjoner.....	66
Mukokutan candidiasis.....	66
Behandling av orofaryngeal candidiasis.....	66
Behandling av øsofageal candidiasis.....	66
Invasiv candidainfeksjon.....	66
Behandling av invasiv, ikke livstruende systemisk candidainfeksjon.....	67
Livstruende candidasepsis.....	68
Pneumocystis jiroveci pneumoni (PCP).....	69
Behandling av moderat syk pasient.....	70
Behandling av alvorlig syk pasient.....	70
Kryptokokkose.....	71
Behandling av moderat syk pasient.....	71
Behandling av alvorlig syk pasient.....	71
Behandling av invasiv aspergillose.....	72
Meticillinresistente gule stafylokokker (MRSA).....	73
MRSA screening av pasienter og ansatte.....	73
Behandling av MRSA infeksjon.....	75
Antibiotikaprofylakse ved kirurgi.....	77
Gastrointestinal kirurgi.....	78
Gynekologisk og obstetrisk kirurgi.....	79
Keisersnitt.....	79
Vaginal hysterektomi.....	79
Tensjonsfri implantasjon av vaginaltape.....	79
Hjerte-/lunge-/kar kirurgi.....	80
Urologisk kirurgi.....	80

Nevrokirurgi	81
Ortopedisk kirurgi	82
Plastikkirurgi	83
Endokardittprofylakse	84
Aminoglykosider (gentamicin og tobramycin)	85
Estimering av nyrefunksjon.....	87
Penicillinallergi	88
Dosering av antibiotika ved kontinuerlig hemofiltrasjon	90
Dosering av antibiotika ved nedsatt nyrefunksjon	93
Skifte fra intravenøs- til per oral antibiotikabehandling.....	95
Antibiotika og graviditet	97
Antibiotika og amming.....	101
Døgnpris for antibiotikabehandling.....	102

Liste over forkortelser

CNS	Sentralnervesystemet
CVK	Sentralt venøst kateter
CVVH	Continous venovenous hemofiltration
CAVH	Continous arteriovenous hemofiltration
CVVHD	Continous venovenous hemodiafiltration
DM	Diabetes mellitus
ESBL	Extended spectrum betalactamase
GAS	Gruppe A streptokokker
GBS	Gruppe B streptokokker
KOLS	Kronisk obstruktiv lungesykdom
MIC	Minste inhiberende konsentrasjon
MRSA	Meticillinresistente gule stafylokokker
MSSA	Meticillinsensitive gule stafylokokker
MSSE	Meticillinresistente S. epidermidis
SIRS	Systemic Inflammatory Respons Syndrom

Sepsis

Sepsis forekommer når en infeksjon fører til et systemisk inflammatorisk respons syndrom (SIRS). Pasientene har ofte generelle infeksjonstegn som feber, frostanfall, takypne og betydelig påvirket almenntilstand. Hos en stor andel av pasientene er det disponerende faktorer.

Ved Systemisk Inflammatorisk Respons Syndrom (SIRS) er minst to av følgende kriterier til stede:

- Temperatur $> 38^{\circ}$ eller $< 36^{\circ}$.
- Puls > 90 /minutt
- Respirasjonsfrekvens > 20 /minutt eller $PCO_2 < 4,3$ kPa.
- Leukocytter $\geq 12 \times 10^9/l$ eller $< 4 \times 10^9/l$ eller $> 10\%$ umodne former.

De ovenfor nevnte kriterier skal ikke skyldes annen grunnlidelse hos pasienten som f. eks cancer, KOLS osv.

Sepsis: SIRS som følge av infeksjon.

Alvorlig sepsis: Sepsis med organdysfunksjon fra andre organ enn de antatte utgangspunkt for infeksjon, hypoperfusjon eller hypotensjon (systolisk blodtrykk < 90 mm Hg eller en reduksjon av systolisk blodtrykk med > 40 mm Hg fra basisverdien når andre årsaker er utelukket).

Septisk sjokk: Sepsis med hypotensjon til tross for adekvat væsketerapi samt forekomst av perfusjonsforstyrrelser eller organdysfunksjon.

Etiologisk agens

Samfunnservvert sepsis: E. coli, pneumokokker, menigokokker og gule stafylokokker forekommer hyppig. Nosokomial sepsis: Høyere forekomst av andre gram negative stavbakterier som Pseudomonas aeruginosa og Enterobacter spp, samt gram positive bakterier som enterokokker og koagulase negative stafylokokker.

Diagnostikk

Let etter infeksjonsfokus som f. eks infiserte katetre og andre fremmedlegemer, udrenerte abscesser, obstruksjon i urin og galleveier, perforerte hulorgan eller anastomoselekkasje. Spør om eventuell utenlandsreise for å kartlegge risiko for resistente bakterier.

- Ta to sett blodkulturer, inklusive separate prøver fra vaskulære katetre, urin til bakteriologisk undersøkelse og mikroskopi, samt prøve fra mulig utgangspunkt før behandlingsstart.
- Ta prøve fra spinalvæsken ved cerebrale symptomer.
- Hos pasient med alvorlig sepsis og septisk sjokk må diagnostiske undersøkelser utføres så raskt som mulig slik at antibiotika kan startes innen en time.
- Pasient med SIRS uten affeksjon av flere organsystemer eller sjokk, bør vurderes pånytt innen en halvtime.

Immunsupprimerte og nøytropene pasienter

Feber hos nøytropene pasienter (Feber $> 38,5$ og leukocytter $< 1,0 \times 10^9$ og/eller nøytrofile granulocytter $< 0,5 \times 10^9$) er indikasjon for å starte antibiotikabehandling så snart som mulig.

Etiologisk agens

Bakterier og sopp. Ved manglende terapierespons og uten påvist agens kan årsaken være:

- Resistent mikrobe.
- Soppinfeksjon.
- Abscesser.
- For lav dose med antibiotika.
- Feber av annen årsak (grunnsykdom, bivirkning).
- Infeksjon med virus og/eller protozoer.

Diagnostikk

Tillegg til diagnostikk hos nøytropene pasienter:

- Ta prøve fra inngangsport og fra intravasalt kateter til dyrkning, også når lokale eller generelle infeksjonstegn mangler eller er sparsomme.
- Ta sekret til dyrkning fra sår eller slimhineskade, spesielt i aksillen og ingvinalt, slimhinner i munnhule, sår hals, perianalt og rektalt.
- Mikrobiologiske undersøkelser ved suspekterte infeksjonsfoci vil ofte kreve invasiv diagnostikk.

Empirisk behandling

Initial behandling av infeksjon ved ukjent utgangspunkt skal ha bredspektret baktericid dekning og gi adekvate plasmakonsentrasjoner. Revider behandlingen ved kjent etiologi. Velg antibiotika som er dekkende, men med så smalt spekter som mulig for å redusere risikoen for ugunstig økologisk påvirkning og resistensutvikling.

Behandlingstid 10-14 dager. (Meningokokksykdom 5-7 dager).

Behandling

Pasienter med definert sepsis uten mistanke om organdysfunksjon, hypoperfusjon eller hypotensjon (dvs. ikke alvorlig sepsis eller septisk sjokk), behandles som ved en lokalisert infeksjon, se under de individuelle infeksjonskapitler.

Empirisk behandling

Benzylpenicillin 3 g x 4 i.v.

+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.** Legg til **metronidazol 1,5 g x 1 i.v.** første dag (senere 1 g x 1) ved bekreftet eller mistenkt abdominalt- eller gynekologisk utgangspunkt.

Ved penicillinallergi (ikke straksallergi)

Cefotaksim 2 g x 3 i.v

+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.** Legg til **metronidazol 1,5 g x 1 i.v.** første dag (senere 1 g x 1) ved bekreftet eller mistenkt abdominalt- eller gynekologisk utgangspunkt.

Ved kontraindikasjon mot aminoglykosid kan **cefotaxim 2 gr x 3 i.v.** vurderes gitt alene.

Ved straksallergi mot penicillin

Klindamycin 600 mg x 3 i.v.

+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.**

NB! 3-7 % av pasientene med straksallergi for penicillin er allergiske for cefalosporiner.

Ved antibiotikaresistens og behandlingssvikt

Meropenem 0,5-1,0 g x 3 i.v.

NB! Cefalosporiner og klindamycin har ingen effekt på enterokokker og Listeria!

Sepsis hos immunsupprimerte og nøytropene pasienter

Feber hos nøytropene pasienter (Feber $> 38,5$ og leukocytter $< 1,0 \times 10^9$ og/eller nøytrofile granulocytter $< 0,5 \times 10^9$) er indikasjon for å starte antibiotikabehandling så snart som mulig.

Empirisk behandling (Ved temperatur over 38,5 ved to målinger)

Følg i hovedsak behandlingsregimene som ved ”Alvorlig sepsis/septisk sjokk med ukjent utgangspunkt”, men det er ikke ansett som tilstrekkelig å gi cefotaxim + evt metronidazol ved penicillinallergi og/eller kontraindikasjon mot bruk av aminoglykosider med mindre resistensmønsteret hos det bakterielle agens er kjent.

Ved antibiotikaresistens, behandlingssvikt eller kontraindikasjon mot aminoglykosid

Meropenem 0,5-1,0 g x 3 i.v.

Infeksjon utgående fra CVK

Vankomycin 1 g x 2 i.v. eventuelt
+ gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.

Infeksjon med *P. aeruginosa*

Ceftazidim 2 g x 3 i.v.
+ tobramycin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.

Kontraindikasjoner mot aminoglykosid

Aktiv nyresykdom, stigende kreatinin før behandlingsstart eller pågående cisplatin, cyklosporin- eller amfotericin B behandling. (NB! Onkologiske og transplanterte pasienter).

Behandling ved kjent utgangspunkt

Velg behandling etter resistensmønster. Kontakt infeksjonsmedisiner for råd om antibiotikaregime.

Akutt bakteriell meningitt

Etiologi

Hos barn eldre enn 1 måned og voksne er *S. pneumoniae* og *N. meningitidis* de hyppigst forekommende agens. Alvorlige infeksjoner med *H. influenzae* type b er sjeldne. Hos premature og barn yngre enn 1 måned er *E. coli*, GBS og *Listeria monocytogenes* de hyppigst forekommende agens. Hos eldre over 70 år er det økt forekomst av meningitt med *E. coli* og *L. monocytogenes*. Meningitt på grunn av *S. aureus* kan være aktuelt ved penetrasjonskader og hos nevrokirurgiske pasienter. *S. epidermidis* forekommer hos shuntopererte.

Diagnostikk

Prioriter blodkultur og eventuelt halsutstryk før oppstart av behandling dersom pasienten er septisk (mistanke om meningokokksykdom). Det er svært viktig å komme raskt i gang (innen 20 min etter at pasienten kom til akuttmottaket) med behandlingen.

- Ta straks blodkultur x 2.
- Spinalpunksjon.
- Ta utstryk fra hals eller nasofarynx.
- Ta eventuelt prøve (aspirasjon) fra petekkier til akutt mikroskopi og dyrkning. Kan gi positive funn etter behandlingstart.
- Konsulter ØNH-lege ved mistanke om udrenert fokus fra ØNH-området. Send eventuelt sekret fra mellomøret eller bihuler til direkte mikroskopi og dyrkning.

Empirisk behandling

Benzylpenicillin 3 g x 6 i.v.

+ **Kloramfenikol 750 mg x 4 i.v.** (første dose 1 g i.v.)

(maksimal totaldose for kloramfenikol er 40 g)

eller

Ampicillin 2 g x 6 i.v.
+ **cefotaksim 3 g x 3-4 i.v.**

Penicillinallergi, ikke straksallergi
Cefotaksim 3 g x 3-4 i.v.

Penicillin straksallergi
Meropenem 2 g x 3 i.v. eller

Kloramfenikol 1 g x 4 i.v. (Maksimal totaldose er 40 g)
+ (evt.) **Vancomycin 1g x 3 i.v**

Gi dexametason ved mistanke om pneumokokkmeningitt.

Dexametason 10 mg umiddelbart før eller samtidig med 1. antibiotikadose. Fortsett med

dexametason 10 mg x 4 i 4 dager dersom mistanken om pneumokokkmeningitt verifiseres

Ved kjent etiologi

N. meningitidis

Benzylpenicillin 3 g x 4 i.v.

H. influenzae

Ampicillin 2 g x 6 i.v.

+ **Kloramfenikol 1 g x 4 i.v.** første døgn, senere 750 mg x 4 inntil resistenssvar på Hemophilusstammen foreligger.

Alternativt

cefotaksim 3 g x 3-4 i.v.

Ved ikke betalaktamaseproduserende stamme, kan ampicillin gis alene.

Penicillinallergi, ikke straksallergi

Cefotaksim 3 g x 3-4 i.v.

Cefalosporin allergi

Kloramfenikol 1 g x 4 i.v. (maksimal totaldose 40 g)

Pneumokokker

Benzylpenicillin 3 g x 6 i.v.

Penicillinallergi, ikke straksallergi

Cefotaksim 3 g x 3-4 i.v.

Penicillin straksallergi

Meropenem 2 g x 3 i.v.

Listeria monocytogenes

Ampicillin 2 g x 6 i.v.

+ gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v. (ved alvorlig sykdom)

Ved penicillinallergi

Trimetoprim-sulfa 10-15 ml x 2 i.v. eller

Meropenem 2 g x 3 i.v.

Meticillinfølsom S. aureus

Cefotaksim 3 g x 4 i.v. Eventuelt

+ rifampicin 300 mg x 3 i.v. eller p.o.

Ved penicillinstraksallergi, MRSA eller S. epidermidis

Vankomycin 1 g x 3 i.v. Eventuelt

+ rifampicin 300 mg x 3 i.v. eller p.o.

Gram negative stavbakterier

Cefotaksim 3 g x 4 i.v.

Pseudomonas aeruginosa

Ceftazidim 2 g x 3 i.v.

+ tobramycin 4,5-6 mg/kg/d i.v. initialt.

Kontakt infeksjonsmedisiner eller mikrobiolog om videre behandling.

Shuntmeningitt og meningitt med ekstern drenasje

Hvite stafylokokker er vanligste agens. Det er som regel nødvendig å skifte shunten for å eliminere infeksjonen. Avvent om mulig påvisning av etiologisk agens. Gi empirisk behandling ved akutt septisk forløp.

Empirisk behandling

Vankomycin 1 g x 3 i.v.

+ **cefotaksim 3 g x 4 i.v.** (dekker gram negative tarmbakterier).

Vurder i tillegg intraventrikulær behandling med

vankomycin 10 mg/daglig, særlig vis man tar sikte på å beholde shunten.

Kontakt nevrokirurg!

Behandlingstid

Meningokokker: 5-7 dager.

H. influenzae: 10 dager.

Pneumokokker: Minst 14 dager. Husk spinalpunksjon før seponering!

L. monocytogenes: Om lag 14-21dager.

Stafylokokker: 14-21 dager.

Gram negative tarmbakterier: 14 - 21 dager. Husk spinalpunksjon før seponering!

Hjerneabscess

Etiologi

Ofte polymikrobiell flora med bacterioides arter, streptokokker, stafylokokker og gram positive anaerobe kokker. Gram negative tarmbakterier og Nocardia kan forekomme.

Diagnostikk

Let etter fokus i ører, bihuler eller tenner. Omlag 25 % av hjerneabscessene er metastatiske abscesser fra hjerte/lunger. Spinalpunksjon er relativ kontraindikasjon. Pasienten bør overflyttes til UNN Tromsø som har neurokirurgisk og infeksjonsmedisinsk kompetanse. Kontakt nevrokirurg!

- CT, eventuelt MR.
- Abscesspunktat til mikroskopi og dyrkning.

Empirisk behandling

Benzylpenicillin 3 g x 4-6 i.v.

+ **Kloramfenikol 750 mg x 4 i.v.** (første dose 1g)

+ **Metronidazol 1,5 g x 1 i.v.** første dag (senere 1 g x 1 i.v.)

Vurder i tillegg intraventrikulær behandling med

vankomycin 10 mg/daglig, spesielt ved mistanke om perforasjon til CSF og ventrikulitt. Kontakt nevrokirurg!

Alternativ empirisk behandling

Cefotaksim 3 g x 4 i.v.

+ **Metronidazol 1,5 g x 1 i.v.** første dag (senere 1 g x 1 i.v.)

Etter utskrivning fra sykehus

Ceftriakson 4 g x 1 i.v.

+ **Metronidazol 1,5 g x 1 i.v.** første dag (senere 1 g x 1 i.v.)

Revider behandlingen ved kjent etiologi.

Behandlingstid er minst 6 uker etter tømning av abscessen.

Bakteriell endokarditt

Endokarditt (native klaffer)

Etiologi

Hyppigst viridans streptokokker, gule stafylokokker og enterokokker.

Diagnostikk

- Ta minst 2-3 blodkulturer før behandlingsstart, eventuelt med få minutters intervall. Ta 4-6 blodkulturer ved subakutt forløp. Be om MIC-verdi hvis det er vekst av streptokokker eller enterokokker.
- Ta ekkokardiografi, men merk at negativt ekko ikke utelukker diagnosen.
- Transøsofagal ekko har høy sensitivitet (ca. 90 %) for påvisning av vegetasjoner på klaffene.

Empirisk behandling

Benzylpenicillin 3 g x 4-6 i.v. i 4-6 uker
+ **gentamicin 1-2 mg/kg x 3 i.v.** i 2 uker.

Kjent etiologi

Streptokokker

Benzylpenicillin 1,8-3 g x 4-6 i.v. i 4 uker
+ **gentamicin 1-2 mg/kg x 3 i.v.** i 2 uker

Gule stafylokokker – meticillinsensitive (MSSA)

Ofte infeksjon med gule stafylokokker ved akutt eller fulminant forløp, innlagt pacemaker eller CVK, diabetes og hos narkomane. NB! Ta tidlig kontakt med kar/toraskirurg da det raskt kan bli aktuelt med operasjon.

Kloksacillin 2 g x 4-6 i.v. i 4-6 uker
+ **gentamicin 1-2 mg/kg x 3 i.v.** i 5-14 dager.

Streptokokker eller MSSA, ikke straksallergi mot penicillin

Cefuroksim 1,5 g x 3 i.v. i 4-6 uker

+ **gentamicin 1-2 mg/kg x 3 i.v.** i 5-14 dager. (To uker ved streptokokker).

Ved straksallergi mot penicillin eller ved MRSA

Vankomycin 1 g x 2 i.v. i 4-6 uker (ved MIC>2 mg/L, vurder å øke dosen til 3-4 g/døgn)

+ **gentamicin 1-2 mg/kg x 3 i.v.** i 5-14 dager. (To uker ved streptokokker).

Enterokokker med MIC for gentamicin $\leq$ 500 mg/L

Ampicillin 2-3 g x 4 i.v. i 4-6 uker

+ **gentamicin 1-2 mg/kg x 3 i.v.** i 4-6 uker.

Enterokokker med MIC for gentamicin $>$ 500mg/L

Ampicillin 3 g x 4 i.v. i 8-12 uker

Enterokokker og straksallergi mot penicillin og/eller MIC for ampicillin $>$ 16 mg/L

Vankomycin 1 g x 2 i.v. i 4-6 uker (ved MIC>2 mg/L, vurder å øke dosen til 3-4 g/døgn)

+ **gentamicin 1-2 mg/kg x 3 i.v.** i 4-6 uker.

Endokarditt (klaffeprotoser)

Etiologisk agens

Hyppigst viridans streptokokker, hvite- og gule stafylokokker og enterokokker.

Diagnostikk

Samme som ved native klaffer. Ta tidlig kontakt med kar/toraskirurg da det ofte blir nødvendig å fjerne den infiserte klaffen for å behandle infeksjonen. Ved infeksjon med gule stafylokokker er forløpet ofte akutt og kan bli meget alvorlig.

Empirisk behandling

Ved endokarditt mindre enn 1 år etter innsetting av klaffeprotese er etiologisk agens ofte hvite stafylokokker.

Vankomycin 1 g x 2 i.v. i 6 uker
+ gentamicin 1-2 mg/kg x 3 i.v. i 2 uker
+ rifampicin 300-450 mg x 2 p.o./ i.v. i 6 uker

Ved endokarditt senere enn 1 år etter innsetting av klaffeprotese, er empirisk behandling den samme som ved nativ klaff.

Kjent etiologi

Streptokokker

Benzylpenicillin 1,8-3 g x 4-6 i.v. i 4 uker
+ gentamicin 1-2 mg/kg x 3 i.v. i 2 uker.

Gule- og hvite stafylokokker – meticillinsensitive (MSSA/MSSE)

Klokacillin 2 g x 4-6 i.v. i 6 uker
+ gentamicin 1-2 mg/kg x 3 i.v. i 5-14 dager
+ rifampicin 300-450 mg x 2 p.o./i.v. i 6 uker.

Streptokokker eller MSSA/MSSE – ikke straksallergi mot penicillin

- Cefuroksim 1,5 g x 3 i.v.** i 6 uker
- + **gentamicin 1-2 mg/kg x 3 i.v.** i 5-14 dager
- + **rifampicin 300-450 mg x 2 p.o./i.v.** i 6 uker.

Ved streptokokker gis gentamicin i 2 uker. Rifampicin kun ved stafylokokker.

Gule og hvite stafylokokker – meticillinresistent og/eller ved straksallergi mot penicillin

- Vancomycin 1g x 2 i.v.** i 6 uker (ved MIC>2 mg/L, vurder å øke dosen til 3-4 g/døgn)
  - + **gentamicin 1-2 mg/kg x 3 i.v.** i 5-14 dager
  - + **rifampicin 300-450 mg x 2 p.o./i.v.** i 6 uker.
- Ved streptokokker gis gentamicin i 2 uker. Rifampicin kun ved stafylokokker.

Enterokokker med MIC for gentamicin $\leq$ 500 mg/L

- Ampicillin 2-3 g x 4 i.v.** i 6 uker
- + **gentamicin 1-2 mg/kg x 3 i.v.** i 6 uker.

Enterokokker med MIC for gentamicin $>$ 500 mg/L

- Ampicillin 3 g x 4 i.v.** i 8-12 uker.

Enterokokker og straksallergi mot penicillin og/eller MIC for ampicillin $>$ 16 mg/L

- Vancomycin 1 g x 2 i.v.** i 6 uker
- + **gentamicin 1-2 mg/kg x 3 i.v.** i 6 uker (ved MIC $>$ 2 mg/L kan man vurdere å øke vankomycindosen til 3-4 g/døgn).

Pneumoni

Smittested, vertsfaktorer og klinisk alvorlighetsgrad er avgjørende for valg av behandling og overvåkning.

Etiologi

Ved pneumoni ervervet utenfor sykehus dominerer pneumokokker (opptil 60 %), *M. pneumoniae*, *H. influenzae* (opptil 10 %) og virus. Sjeldnere gule stafylokokker, hemolytiske streptokokker, *L. pneumophila*, *C. pneumoniae* og *C. psittaci*.

Bakteriell pneumoni ervervet utenfor sykehus eller < 3 dager etter innleggelse er ofte forårsaket av penicillinfølsomme bakterier. Gram negative tarmbakterier og gule stafylokokker forekommer hyppigere ved nosokomial pneumoni.

Mykoplasma- og klamydiapneumoni er preget av langvarig tørrhoste ledsaget av sår hals og hodepine, opptrer endemisk, forekommer oftest hos yngre individer og responderer ikke på penicillin.

Diagnostikk

- Ekspektorat til mikroskopi av grampreparat og eventuelt til dyrkning.
- Pensel fra nasofarynx til dyrkning (Copan-bakteriologisk medium) eller PCR (Copan-UTM-RT medium) for påvisning av *M. pneumoniae*, *C. pneumoniae* og diverse luftveisvirus.
- Blodkultur x 2.
- Indusert sputum.

- Bronkoalveolær skylling (BAL).
- Legionella antigen i urin er positiv etter ca 5 døgn sykdom for L. pneumophila serogruppe 1. Systemisk pneumokokkinfeksjon kan påvises med antigenest i urin.

Behandling

Behandlingen er i stor grad empirisk. Det er derfor viktig på klinisk grunnlag å skille mellom alvorlig og mindre alvorlig pneumoni, og ta hensyn til om pneumonien er ervervet i eller utenfor sykehus. Pneumonien er alvorlig dersom to av de følgende kriteriene er oppfylte: konfusjon, respirasjonsfrekvens $> 30/\text{minutt}$, systolisk BT $< 90 \text{ mmHg}$ og alder over 65 år.

Pneumoni ervervet utenfor sykehus

Benzylpenicillin 1,2-3 g x 4 i.v.

Penicillinallergi (ikke straksallergi)

Cefuroksim 1,5 g x 3 i.v.

Penicillin straksallergi

Erytromycin 500 mg x 4 i.v.

Alvorlig syk pasient

Benzylpenicillin 3 g x 4 i.v.

+ gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.

**Penicillinallergi (ikke straksallergi) eller
kontraindikasjon mot gentamicin hos alvorlig syk pasient**
Cefotaksim 2 g x 3 i.v.

Penicillin straksallergi og alvorlig syk pasient

Klindamycin 600 mg x 3 i.v.

+ gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.

Ved kontraindikasjon mot aminoglykosid, bytt gentamicin med

ciprofloksacin 400 mg x 2 i.v. initialt, evt. med overgang til ciprofloksacin 750 mg x 2 p.o.

Ved mistanke om legionellapneumoni – se eget avsnitt.

Nosokomial pneumoni

Benzylpenicillin 1,2-3 g x 4 i.v.

+ gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.

Alvorlig syk pasient

Piperacillin/tazobactam 4 g x 3 i.v.

Penicillinallergi (ikke straksallergi)

Cefotaksim 2 g x 3 i.v.

Penicillin straksallergi

Klindamycin 600 mg x 3 i.v.

+ gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.

Bytt gentamicin med

ciprofloksacin 400 mg x 2 i.v. ved kontraindikasjon mot aminoglykosid.

Velg overgang til **ciprofloksacin 750 mg x 2 p.o.** når det er mulig.

Aspirasjonspneumoni

Initialt er aspirasjonspneumoni oftest en ”kjemisk pneumoni”, og man kan avvente antibiotikabehandling under nøye observasjon av pasienten. Lungene bør dreneres bronkoskopisk samtidig som man tar BAL til dyrkning og resistensbestemmelse. Gi antibiotika behandling ved manglende bedring/forverring eller ved mistanke/bekreftet bakteriell infeksjon. Gram negative tarmbakterier og gule stafylokokker forekommer hyppigere ved nosokomialt ervervet aspirasjonspneumoni.

Aspirasjonspneumoni ervervet utenfor sykehus skyldes ofte infeksjon med penicillinfølsomme anaerobe munnhulebakterier, men penicillinresistente *Bacteroides*arter kan forekomme.

Ervervet utenfor sykehus

Benzylpenicillin 1,2-3 g x 4 i.v.

+ **metronidazol 1,5 g x 1 i.v.** første døgn, deretter 1 g x 1.

Velg peroral metronidazolbehandling hvis pasienten er stabil og kan ta tabletter.

Penicillinallergi

Klindamycin 600 mg i.v. x 3 eller 300 mg x 3 p.o.

Velg peroral behandling hvis pasienten er stabil og kan ta tabletter.

Nosokomial eller ved samtidig bruk av antacida/protonpumpehemmere

Benzylpenicillin 1,2-3 g x 4 i.v.

+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.**

+ **metronidazol 1,5 g i.v.** x 1 første dag, deretter 1 g x 1.

Penicillinallergi (ikke straksallergi)

Cefotaksim 2 g x 3 i.v

+ **metronidazol 1,5 g i.v.** første døgn, deretter 1 g x 1.

Penicillin straksallergi

Klindamycin 600 mg x 3 i.v

+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v**

Behandlingstid ca 2 uker.

Mykoplasma – og klamydiapneumoni

1. valg: **Erytromycin 500 mg x 4 i.v.** eller p.o. i 10-14 dager eller

2. valg: **Doksycylin 200 mg x 1 p.o./ i.v.** 10-14 dager eller

3. valg: **Klaritromycin 500mg x 2** i 10-14 dager.

Velg p.o. behandling når pasienten er stabil eller i bedring.

Legionellapneumoni

Start behandlingen med

erytromycin 1 g x 4 i.v.

eventuelt

+ **ciprofloksacin 400 mg x 2-3 i.v.** eller 750 mg x 2 p.o. ved alvorlig syk pasient. Behandlingstid 21 døgn.

Bruk

levofloksacin 500-750 mg/døgn (NB! Registreringsfritak) som monoterapi dersom det er tilgjengelig. Behandlingstid 7-14 døgn.

Forverring av KOLS

Virusinfeksjon kan utløse obstruktive episoder. Økende mengde purulent ekspektat og CRP >50 er hos voksne vanligvis indikasjon for antibiotikabehandling. Erfaringsmessig dominerer H. influenzae og pneumokokker.

Behandling

Benzylpenicillin 1,2-3 g x 4 i.v.

Per oral behandling

Amoksisillin 500 mg x 3.

Ved penicillinallergi

Doksycylin 200 mg x 1 i.v./p.o.

Behandlingstid ca 7-10 dager.

Behandling av pneumoni ved kjent etiologi

Juster behandlingen når resultatet av mikrobiologisk undersøkelse er kjent.

Pneumokokker

Benzylpenicillin 1,2 g x 4 i.v..

Pneumokokker med nedsatt følsomhet for penicillin (sjeldent i Norge)

Benzylpenicillin 3 g x 4 i.v.

Pneumokokker ved penicillin straksallergi

Erytromycin 500 mg x 4 i.v. /p.o.

Behandlingstid vanligvis 10-14 dager.

Stafylokokker

Kloxacillin 2 g x 3-4 i.v.

Eventuelt

+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.** ved alvorlig sykdom.

Stafylokokker ved penicillinallergi

Klindamycin 600 mg x 3 i.v. Legg til gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v. ved alvorlig sykdom.

Behandlingstid 2-4 uker etter klinisk vurdering.

H. influenzae, ikke betalaktamaseproduserende

Ampicillin 2 g x 4 i.v. eller benzylpenicillin 3 g x 4 i.v. eventuelt

Amoksicillin 500 mg x 4 p.o.

H. influenzae, betalaktamaseproduserende eller ved penicillinallergi

Doksycylin 200 mg x 1 i.v., eventuelt etter resistensbestemmelse ved betalaktamaseproduserende stamme. Overgang til per oral behandling ved klinisk bedring og fallende CRP. Dosering 100-200 mg/d.

Behandlingstid ca. 10 dager.

Urinveisinfeksjoner

Akutt ukomplisert cystitt

Etiologi

E.coli forekommer hyppig. Hos fertile kvinner er S. saprophyticus en vanlig årsak.

Diagnostikk

Urin-stix, mikroskopi og dyrkning. Husk å ta adekvat urinprøve!

Empirisk behandling

Det er flere likeverdige alternativer.

Pivmecillinam 200-400 mg x 3 p.o.

eller

Nitrofurantoin 50 mg x 3 p.o.

eller

Trimetoprim 160 mg x 2 p.o. eller 300 mg x 1 p.o. om kvelden

Ved resistens mot disse midlene, velg behandling ut fra resistensbestemmelse etter følgende prioritet:

Amoksicillin 250-500 mg x 3 p.o.

eller

Trimetoprim-sulfa 2 tbl x 2

eller

Ciprofloksacin 500 mg x 2 p.o.

Eldre kvinner er ofte kolonisert med bakterier i urinveiene og skal kun ha behandling hvis de har symptomer!

Behandlingstid

Ukomplisert cystitt hos kvinner: 3 døgn.

Hos menn og gravide: 5-10 døgn. Ved residiv eller ved komplisert urinveisinfeksjon: 1- 6 uker.

Kontroll

Urinstix, mikroskopi og dyrkning 1-2 uker etter avsluttet antibiotikabehandling ved første gangs cystitt for å avdekke eventuelt annen patologi i urinveiene.

Kommentar

På grunn av fare for karnitinmangel bør man være tilbakeholden med langvarig behandling med pivmecillinam, spesielt hos gravide og diabetikere. Bruk av trimetoprim på sykehus bør begrenses på grunn av fare for resistensutvikling.

Urinveisinfeksjon hos pasienter med blærekateter kan ikke saneres med antibiotika. Fjern kateteret og fortsett antibiotikabehandlingen. Hvis pasienten ikke har spontan vannlatning, må det utføres ren intermitterende katetrisering.

Øvre urinveisinfeksjon

Pasienten har ofte frostanfall og høy feber. Feber kan mangle initialt, spesielt hos eldre. Ofte bankeømheter over nyreløsjene ved akutt pyelonefritt. NB! Pyelonefritt/urosepsis kan være sekundær til annen patologi i nyrer/urinveier.

Etiologi

E.coli, Klebsiella spp, Proteus spp og enterokokker.

Diagnostikk

- Urin stix.
- Mikroskopi på fersk urin (autolyse av hvite blodceller etter 1/2 time).
- Urin til dyrkning.
- Blodkultur x 2.
- Ultralyd av nyrer og urinveier på mistanke om sten/obstruksjon

Empirisk behandling av akutt pyelonefritt hos dårlig pasient eller ved urosepsis

Ampicillin 2 g x 4 i.v.

+ gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.

Erstatt gentamicin med cefotaksim ved nedsatt nyrefunksjon (kreatinin clearance <25 ml/min). Gi

cefotaksim 1-2 g x 2 i monoterapi hvis enterokokk infeksjon er lite sannsynlig.

Penicillin straksallergi

Gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.

eller

Ciprofloksacin 400 mg x 2 i.v.

Empirisk behandling av akutt pyelonefritt hos lite påvirket pasient

Mecillinam 400 mg x 3 i.v. (NB! Gir ikke dekning for enterokokker)
eller

Trimetoprim-sulfa 2 tbl x 2 eller 10 ml x 2 i.v.

Hvis mikroben er følsom for ampicillin, overgang til
amoksisillin 500 mg x 3 p.o.

Behandlingstid

Vanligvis 10-14 dager. Ved residiv med samme mikrobe inntil 4-6 uker.

Akutt prostatitt

Prostata er ødematøs og øm ved palpasjon. Akutt prostatitt er ofte assosiert med akutt cystitt eller uretritt.

Etiologi

Tilstanden kan være bakterielt betinget. Klamydia er hyppig årsak hos menn under 35 år. Hos eldre er gram negative tarmbakterier vanlig.

Diagnostikk

3-glasprøve (prostatamassasje) til dyrkning, eventuelt urin til klamydiadiagnostikk (PCR).

Empirisk behandling

Trimetoprim-sulfa 2 tbl x 2 i 14 dager
eller

Ciprofloksacin 500 mg x 2 p.o. i 14 dager.

Hos menn med mistanke om klamydiainfeksjon

Doksycyklin 100 mg x 2 p.o. i 10-14 dager
eller

Erytromycin (base) 250 mg x 4 p.o. i 10-14 dager.

Ved residiv kan man forsøke 4-6 ukers behandling for om mulig å sanere fokus.

Intraabdominale infeksjoner

Kolecystitt/kolangitt, divertikulitt, intraabdominal abscess, peritonitt, infeksjon etter abdominal kirurgi

Oftest tarmbakterier som E.coli, Klebsiella spp, Proteus spp, enterokokker og anaerobe bakterier. Ofte multibakterielt.

Diagnostikk

- Ta blodkultur x 2 ved feber.
- Vurder ultralyd abdomen, CT abdomen. ERCP kan være aktuelt.
- Eventuelt dyrke abscessinnhold, peritonealvæske, galle.

Empirisk behandling (i tillegg til kirurgisk behandling)

Ved moderat syk pasient

Ampicillin 2 g x 4 i.v.

+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.**

+ **metronidazol 1,5 g x 1 i.v.** første døgn (senere 1g x 1)
eller

Cefuroksim 1,5 g x 3 i.v.

+ **metronidazol 1,5 g x 1 i.v.** første døgn (senere 1g x 1)

Skift til p.o. behandling ved klinisk bedring, fallende CRP og oppheving av kolestasen. Ta utgangspunkt i de per orale regimer angitt nedenfor.

Samlet behandlingstid

5-7 dager, eventuelt lengre ved udrenert abscess.

Ved septisk forløp

Ampicillin 2 g x 4 i.v.

+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.**

+ **metronidazol 1,5 g x 1 i.v.** første døgn (senere 1 g x 1)

eller

Piperacillin/tazobactam 4 g x 3 i.v. eventuelt i kombinasjon med gentamicin.

Ved kontraindikasjon mot aminoglykosid

Piperacillin/tazobactam 4 g x 3 i.v.

eller

Cefotaksim 2 g x 3 i.v.

+ **metronidazol 1,5 g x 1 i.v.** (senere 1 g x 1).

Ved straksallergi mot penicillin

Ciprofloksacin 400 mg x 2 i.v.

+ **metronidazol 1,5 g x 1 i.v.** første døgn (senere 1 g x 1)

eller

Klindamycin 600 mg x 3 i.v.

+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.**

Ved kjent etiologi eller klinisk bedring

Juster behandlingen ut fra mikrobiologisk prøvesvar og pasientens tilstand. Skift til p.o. behandling ved klinisk bedring og fallende CRP. Følgende alternativer er aktuelle:

- **Trimetoprim-sulfa 2 tbl x 2 + metronidazol 400 mg x 3**
- **Amoksisillin 500 mg x 3 + metronidazol 400 mg x 3**
- **Ciprofloksacin 500 mg x 2 + metronidazol 400 mg x 3**

NB! Cefalosporiner og ciprofloksacin dekker ikke enterokokker.

Samlet behandlingstid

5-7 dager, eventuelt lengre ved udrenert abscess.

Gynekologiske/puerperale infeksjoner

Puerperal infeksjon/ sepsis - barseksfeber

Etiologi

GAS, gule stafylokokker, anaerober og gram negative tarmbakterier. Sjeldnere enterokokker.

Diagnostikk

- Ta blodkultur x 2.
- Ta om mulig infektøst materiale til dyrkning.

Empirisk behandling, alvorlig forløp

Benzylpenicillin 3 g x 4 i.v.

+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.**

Eventuelt

+ **metronidazol 1,5 g x 1 i.v.** første døgn (senere 1 g x 1 i.v.).

Penicillin straksallergi

Klindamycin 600 mg x 3 i.v. (dekker anaerob infeksjon) og gentamicin som ovenfor.

Ved kontraindikasjon mot aminoglykosider

Piperacillin/tazobactam 4g x 3 i.v.

Ved mindre alvorlig forløp

Amoksisillin 500 mg x 3 p.o. Eventuelt + klindamycin 150-300 mg x 4 p.o.

Behandlingstid

7-10 dager.

Alvorlig infeksjon i det lille bekken

Etiologi

E.coli, anaerob, enterokokker. Ved salpingitt ofte klamydia.

Diagnostikk

- Gynekologisk undersøkelse med prøvetaking.
- Abscessinnhold til dyrkning.
- Blodkulturer x 2.

Empirisk behandling

Ampicillin 2 g x 3-4 i.v.

+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.**

+ **metronidazol 1,5 g i.v.** x 1 første døgn (senere 1 g x 1).

Ved abscess eller ved kontraindikasjon mot aminoglykosid

Ampicillin 2 g x 3-4 i.v.

+ **ciprofloksacin 400 mg x 2 i.v.**

+ **metronidazol 1,5 g x 1 i.v.** første døgn (senere 1 g x 1).

Ved mistanke om klamydiainfeksjon

Doksycylin 200 mg x 1 i.v./p.o. byttes med ampicillin i ovennevnte regimer.

Penicillin straksallergi

Erstatt ampicillin med klindamycin. (Enterokokker er ikke følsomme for klindamycin).

Behandlingstid 10-14 dager. Ved salpingitt 14 dager.

Seksuelt overførte sykdommer

Ukomplisert klamydiainfeksjon

Klinikk

Uretritt og proktitt. Hos kvinner også cervicitt og endometritt.

Diagnostikk

Send pinneprøve fra cervix.

Urinprøve. Førstestråle urin sendes nedkjølt til laboratoriet for klamydia PCR us.

Empirisk behandling

Azitromycin 1 g x 1 p.o. (som engangsdose)
eller

Doksycylin 100 mg x 2 p.o. i 7 dager. Ved komplisert klamydiainfeksjon forlenges behandlingen med doksycylin til 3 uker.

Alternativ behandling

Erytromycin 500 mg x 4 p.o. i 7 dager
eller
ciprofloksacin 500 mg x 2 p.o. i 7 dager.

Gravide

Erytromycin 500 mg x 4 p.o. i 7 dager
eller
amoksisillin 500 mg x 3 p.o. i 7 dager

Ammende

Ammende kan bruke erytromycin.

Salpingitt

Etiologi

Chlamydia trachomatis, N.gonorrhoea, Gardnerella vaginalis, Mycoplasma genitalium, M.hominis, U.urealyticum, anaerobes, H. influenzae, gram negative tarmbakterier og GBS.

Klinikk

Salpingitt kan være symptomfattig, særlig ved klamydiainfeksjon. Aktuelle symptomer er blødningsforstyrrelser, lave abdominalsmerter, dyspareuni, feber og rustfarget utflod fra cervix, palpasjonsømheter ved sidefornix og uterus. Alvorlig salpingitt kan være vanskelig å skille fra annen akutt infeksjon i det lille bekken.

Empirisk behandling (peroral/ambulant)

Doksycyklin 100 mg x 2 p.o. i 14 dager
+ **metronidazol 400 mg x 2 p.o.** i 7 dager.

Der gonoré ikke kan utelukkes

Doksycyklin 100 mg x 2 p.o. i 14 dager
+ **metronidazol 400 mg x 2 p.o.** i 7 dager.
+ **ciprofloksacin 500 mg x 1 p.o.** (som engangsdose)

Ved alvorlig infeksjon med systemiske symptomer

Se behandling under ”Alvorlig infeksjon i det lille bekken”.

Gonore

Etiologi

N. gonorrhoea (gram negativ diplokokk).

Klinikk

Uretritt, proktitt, faryngitt, evt asymptomatisk. Hos kvinner i tillegg cervicitt og salpingitt. I sjeldne tilfeller bakteriemi med artritt.

Diagnostikk

- Prøve til mikroskopi fra uretra hos menn, uretra og cervix hos kvinner.
- Prøve til dyrkning skal alltid tas fra uretra hos menn, og uretra og cervix hos kvinner før oppstart av behandling. Sett prøven med vattpensel i Copan medium, og send den til laboratoriet raskest mulig. Prøven bør oppbevares og sendes i romtemperatur.
- Prøve til dyrkning fra hals eller anus hvis pasienten har hatt oral- eller analsex.

Behandling

N. gonorrhoea er ofte penicillinaseproduserende. Det forekommer også intermediær følsomhet eller resistens for kinoloner, særlig ved gonore ervervet utenlands.

Uomplisert gonore

Ciprofloksacin 500 mg x 1 p.o. (som engangsdose)
eller

Amoksisillin 2 g p.o. og probenicid 1 g p.o. (som engangsdose)
ved penicillinfølsom stamme.

Ved resistens mot disse midlene

Ceftriakson 250 mg i.m.
eller **Spectinomycin 2 g i.m.** (registreringsfritak)

Behandling av gravide: Ceftriakson 250 mg i.m.

Ortopediske infeksjoner

Artritt, bakteriell

Kontakt kirurg initialt for å vurdere behov for tapping av leddvæske/leddskylling.

Etiologi

Gule stafylokokker, β -hemolytiske streptokokker, *H. influenzae*. Sjelden gram negative tarmbakterier eller gonokokker. Tuberkulose kan være aktuelt ved kroniske infeksjoner.

Diagnostikk

- Mikroskopi og dyrkning av leddpunktat.
- Blodkulturer x 2.
- Leddvæske undersøkelse: Celletelling, glukose.

Empirisk behandling

Før resultat av mikrobiologisk undersøkelse og ved gram positive kokker (mikroskopi)

Kloksacillin 2 g x 4 i.v.

Ved andre bakterier eller ved negativ mikroskopi hos medtatt pasient

Kloksacillin 2 g x 4 i.v.

+ gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.

Ved penicillinallergi

Klindamycin 600 mg x 3 i.v.

eventuelt

+ gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.

Revider behandlingen ved kjent etiologi. Generelt gis i.v. behandling i 2-3 uker, deretter overgang til p.o. behandling med samlet behandlingstid på 3-6 uker. Se forslag til behandlingstid nedenfor.

Ved kjent etiologi

Methicillinfølsom gul stafylokokk

Kloxacillin 2 g x 4 i.v.

Ved penicillinallergi

Klindamycin 600 mg x 3 i.v.

Methicillinresistent stafylokokk

Vankomycin 1g x 2-3 i.v.

Streptokokker

Benzylpenicillin 3 g x 4 i.v.

Ved penicillinallergi (og streptokokkagens)

Klindamycin 600 mg x 3 i.v.

Enterobacteriaceae

Cefotaksim 2 g x 3 i.v.

eventuelt

Ciprofloksacin 400 mg x 2-3 i.v.

Velg overgang til **ciprofloksacin 750 mg x 2 p.o.** når det er mulig.

P. aeruginosa

Ceftazidim 2 g x 3 i.v.

+ **tobramycin 4,5-6 mg /kg/d i.v.**

eller

+ **ciprofloksacin 400 mg x 2 i.v.**

Velg overgang til **ciprofloksacin 750 mg x 2 p.o.** når det er mulig.

Behandlingstid

Det anbefales generelt intravenøs behandling i 2-3 uker og resterende behandling peroralt.

Stafylokokker og gram negative tarmbakterier: Samlet behandlingstid ca 4-6 uker.

Streptokokker: Samlet behandlingstid ca 3-4 uker.

Osteomyelitt/spondylitt, akutt

Etiologi

Akutt, hematogen osteomyelitt, oftest hos barn under 4 år (store rørnokler), av og til hos eldre (virvelcorpora). Gule stafylokokker, *H. influenzae*, streptokokker og *E. coli* forekommer hyppig.

Diagnostikk

- Blodkultur x 2 hos febril pasient.
- Rtg av affisert område.
- Skjelettscintigrafi.
- MR.
- Hos voksne, ta materiale fra benpunksjon, virvelcorpora, mellomvirvelskive, abscess og debridement til dyrkning.

Empirisk behandling

Kloksacillin 2 g x 4 i.v. i 4 uker
+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.** i 7-10 dager.

Deretter overgang til p.o. behandling etter kjent etiologi. Erstatt kloksacillin med dikloksacillin.

Ved penicillinallergi

Klindamycin 600 mg x 3 i.v. eller 300 mg x 4 p.o. (erstatte dikloksacillin p.o.)

Revider behandlingen ved kjent etiologi.

Behandling av gule stafylokokker

Kloksacillin 2 g x 4 i.v. i 4 uker. Deretter dikloksacillin 0,5-1g x 4 p.o.

Behandling av gram negative tarmbakterier

Ciprofloksacin 400 mg x 2-3 i.v.

Velg overgang til **ciprofloksacin 750 mg x 2 p.o.** når det er mulig.

eller

Trimetoprim-sulfa 2 tbl x 2 etter overgang til p.o. behandling.

Behandlingstid

6-8 uker, hvorav intravenøs behandling i 4 uker. Forleng behandlingen som ved kronisk osteomyelitt hvis røntgen undersøkelse etter 4-6 uker viser bennekrose.

Osteomyelitt/spondylitt, kronisk

Etiologi

Ofte gule stafylokokker, men også gram negative tarmbakterier, anaerobes og blandingsinfeksjoner. Tuberkuløs osteomyelitt er en viktig differensialdiagnose særlig ved spondylodiskitt hos innvandrere. Postthematogen kronisk osteomyelitt rammer fremfor alt lange rørknokler, mens den overfladiske decubitusassosierte osteitt rammer benprominenser i tilslutning til decubitus. Diabetesassosiert osteomyelitt skyldes ofte redusert sirkulasjon og nerveskade og er oftest lokalisert til føttene.

Diagnostikk

- Det er svært viktig med mikrobiologisk diagnostikk på grunn av langvarig antibiotikabehandling.
- Biopsi fra beinvev før start av antibiotikabehandling. Antibiotika må være seponert minst 2 uker før prøvetaking.
- Blodkultur ved feber.
- CT og MR.

Behandling

Ved kronisk osteomyelitt er kirurgisk sanering av infeksjonsfokus den viktigste del av behandlingen. Vent om mulig på dyrkningssvar før start av antibiotikabehandling.

Empirisk behandling

Kloksacillin 2 g x 4 i.v. i 2-4 uker
+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.** i 7-10 dager.

Ved påvist gul stafylokokk, overgang til dikloksacillin p.o. med en samlet behandlingstid fra 3-9 måneder (til normalisert SR).

Ved penicillin allergi

Klindamycin 600 mg x 3 i.v. i 2-3 uker
+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.** i 7-10 dager.

Ved påvist gul stafylokokk, overgang til p.o. behandling med **klindamycin 300 mg x 4** til en samlet behandlingstid fra 3-9 måneder (til normalisert SR).

Revider behandlingen ved kjent etiologi. Diskuter antibiotikavalget med infeksjonsmedisiner eller mikrobiolog.

Ved Enterobacteriaceae

Ciprofloksacin 750 mg x 2 p.o.
eller

Trimetoprim-sulfa 2 tbl x 2 i 3-9 måneder (til normalisert SR).

Proteseinfeksjon i ben og ledd

Etiologi

Hvite og gule stafylokokker er vanligste agens. Gram negative stavbakterier, α - og β -hemolytiske streptokokker, propionebakterier, enterokokker og anaerober kan forekomme.

Inndeling av proteseinfeksjoner

Akutt infeksjon med feber, smerter og uttalte infeksjonstegn oppstått i løpet av 4 uker etter operasjonen, eller som følge av hematogen infeksjon.

Kronisk lavvirulent infeksjon diagnostisert senere enn 4 uker postoperativt, ofte med lite uttalte symptomer.

Diagnostikk

Røntgenologisk funn av proteseløsning og økende osteolyse tyder på infeksjon. MR kan vise benmargsødem, bløtdelsaffeksjon og tegn til betennelse.

Etiologisk diagnostikk

- Aspirat fra væskeansamling rundt fokus.
- Leddvæskeundersøkelse.
- Blodkultur x 2 ved tegn til systemisk infeksjon.
- Vevsprøve til histologisk undersøkelse
- Ta prøver til mikrobiologisk diagnostikk før det blir gitt antibiotika, helst 3-5 separate dype vevsprøver. Biopsi og avskrap fra protesen gir mest pålitelig dyrkningsresultat.

NB! Ved lavgradig infeksjon skal

antibiotikabehandling seponeres i minst 2 uker før operasjon med prøvetaking. Bruk rene instrumenter for hver biopsi.

Behandling

Behandlingen er komplisert og langvarig og må alltid skje i samråd med ortoped og infeksjonsmedisiner.

Akutt proteseinfeksjon (< 4 uker postoperativt) og akutt hematogen infeksjon med stabil protese

Gjør revisjon/debridement og ta 3-5 prøver fra vev til mikrobiologisk undersøkelse samt prøve til histologisk undersøkelse før oppstart av behandling.

Empirisk behandling før mikrobiologiske funn er klarlagt

Kloksacillin 2 g x 4 i.v.
+ rifampicin 300-450 mg x 2 i.v.

Ved mistenkt infeksjon med koagulase negativ stafylokokker
Vankomycin 1g x 2 i.v. i stedet for kloksacillin

Behandling ut fra mikrobiologiske funn

Gule stafylokokker-meticillinsensitive (MSSA)

Kloksacillin 2 g x 4 i.v
+ rifampicin 300-450 mg x 2 initialt i. v/p.o. Erstatt kloksacillin i.v. med dikloksacillin p.o. etter 2-4 uker.

Ved penicillinallergi

Erstatt **kloksacillin/dikloksacillin** med:

Ciprofloksacin 400 mg x 2 i.v.
Velg overgang til **ciprofloksacin 750 mg x 2 p.o.** når det er mulig.
(ved MIC < 32 mg/L) eller
Klindamycin 600 mg x 3 i.v. initialt med overgang til 300 mg x 4 p.o etter 2-4 uker
eller

Fucidin 500 mg x 3 p.o.

Gule stafylokokker- meticillinresistent (MRSA)

Flere alternative regimer. Velg behandling ut i fra resistensmønster.

Vankomycin 1 g x 2 i.v.

+ **rifampicin 300-450 mg x 2 p.o.** i 2-4 uker, deretter p.o regime med fortsatt **rifampicin** kombinert med **ciprofloksacin, fucidin eller klindamycin** i dosering som ovenfor.

Streptokokker

Benzylopenicillin 3 g x 4 i.v. i 4 uker

+ eventuelt **gentamicin 1-2 mg/kg x 3** i 2 uker, deretter **fenoksymetylpenicillin 2 g x 3 p.o.** eller **amoksisillin 1 g x 3 p.o.**

Enterokokker

Ampicillin 2g x 4 i.v. 4 uker

+ **gentamicin 1-2mg/kg/dg x 3** i 2 uker, deretter gis **amoxicillin 1g x 3 p.o**

Ved kjent resistens velges behandlingen ut ifra resistensmønsteret.

Gram negative stavbakterier (ikke Pseudomonas aeruginosa)

Cefotaksim 2 g x 3 i.v. i 2 uker,

deretter

ciprofloksacin 750 mg x 2 p.o.

eller

Trimetoprim + sulfametoksazol 2 tbl x 2.

Pseudomonas aeruginosa

Ceftazidim 2 g x 3 i.v. 4 uker

+ **tobramycin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.** i 2 uker, deretter

ciprofloksacin 750 mg x 2 p.o

Anaerobes

Klindamycin 600 mg x 3 i.v. i 2 uker deretter

Klindamycin 300mg x 4 p.o

Behandlingstid

Behandlingstid ved proteseinfeksjon der man vil forsøke å beholde implantatet, er minimum 3 måneder for hofteproteser og minimum 6 måneder for kneproteser. Livslang antibiotikabehandling kan være nødvendig hvis infeksjonen ikke kan saneres, protesen ikke kan fjernes, mikroben er lavvirulent og det finnes et per oralt behandlingsalternativ.

Kronisk leddproteseinfeksjon (> 4 uker postoperativt) og akutt infeksjon med ustabil protese

Infeksjonen kan ikke saneres uten å fjerne eller bytte protesen. Ortoped avgjør om dette skal gjøres i en eller to seanser.

Gi peroral antibiotika ved **kjent etiologi** i minst 2-6 uker før operasjonen. Ved bytte i en seanse skal pasienten behandles i minst 6 uker før operasjonen. Ved bytte i 2 seanser gis antibiotikabehandling i minst 6 uker etter fjerning av protesen. Deretter skal pasienten være uten antibiotika i minst 2 uker før reimplantasjon. Nye prøver tas i forbindelse med reimplantasjonen. Hvis disse fortsatt er positive behandles pasienten i 3 måneder for hofteprotese og 6 måneder for kneprotese. Velg behandling etter resistensbestemmelse som angitt ovenfor. Bruk en kombinasjon med rifampicin ved stafylokokk infeksjon.

Hvis **bakterien er ukjent** før operasjonen eller det kan være en aseptisk løsning, bør pågående antibiotikabehandling helst seponeres minst 2 uker før operasjonen. Prøvetaking for diagnostikk ved operasjon som skissert ovenfor. Gi antibiotika under operasjonen etter de samme prinsipper som ved tidlig proteseinfeksjon. Juster behandlingen som ved tidlige proteseinfeksjoner når dyrkningssvarene foreligger.

Hud- og bløtdelsinfeksjoner

Erysipelas

Etiologi

GAS. Blandingsinfeksjoner med gule stafylokokker kan forekomme.

Diagnostikk

- Blodkultur hvis pasienten er febril.
- Sårsekret til dyrkning ved åpent sår som primærfokus. Aspirasjon etter injeksjon med saltvann fra affisert hud til grampreparat og dyrkning kan være nyttig.

Behandling ved septisk forløp

Benzylpenicillin 3 g x 4 i.v.

Ved penicillinallergi

Klindamycin 600 mg x 3 i.v.

Mindre alvorlig infeksjon og etter klinisk bedring

Fenoksymetylpenicillin 0,66-1,3 g x 3-4 p.o.

Ved penicillinallergi og klinisk bedring eller lite symptomer

Erytromycin 250-500 mg x 4 p.o.

Ved behandlingssvikt, eller hos intravenøs stoffmisbruker

Fenoksymetylpenicillin 0,66-1,3 g x 3-4 p.o.

+ dikloksacillin 1 g x 3 p.o.

Behandlingstid 14 dager. Ved residiv: 3-4 uker.

Nekrotiserende fasciitt

Etiologi

Oftest GAS, sjeldnere gruppe C, G og B streptokokker, eller gule stafylokokker. Polymikrobiell infeksjon forekommer, spesielt postoperativt og etter traumer.

Klinikk

Som regel kun beskjedne hudforandringer med ødem og erytem, men med sterke smerter hos en medtatt og høyfebril pasient. Dette er en livstruende tilstand. Rask kirurgisk intervensjon og påvisning av mikroben er viktig!

Diagnostikk

- Aspirat fra subcutis/sårsekret eller fra operasjonsmateriale til mikroskopi og dyrkning.
- Blodkulturer x 2.

Empirisk behandling (start så snart adekvate prøver er tatt)

Benzylpenicillin 3 g x 4-6 i.v.

+ **klindamycin 600 mg x 3-4 i.v.**

+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.** inntil blandingsinfeksjon med gram negative tarmbakterier er utelukket.

Ved straksallergi mot penicillin

Klindamycin 600 mg x 3-4 i.v. eventuelt

+ **gentamicin** som under empirisk behandling.

Behandlingstid 10-14 dager. Revider behandlingen ved kjent etiologi.

Anaerob bløtdelsinfeksjon og gassgangren

Kirurgisk revisjon er primærbehandling.

Etiologi

Blandingsinfeksjoner med *Clostridium* spp og anaerobe streptokokker. Ved abdominal kirurgi kan det være en blanding av aerobe gram negative tarmbakterier og anaerobes.

Diagnostikk

- Biopsi, eventuelt aspirat fra subcutis med krepitasjonstegn til mikroskopi, aerob og anaerob dyrkning.

Empirisk behandling

Benzylpenicillin 1,2-1,8 g x 4-6 i.v.
+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.**
+ **metronidazol 1,5 g x 1 i.v.** første døgn (senere 1 g x 1).

Ved straksallergi mot penicillin

Klindamycin 600 mg x 3-4 i.v.
+ **gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.**
+ **metronidazol 1,5 g x 1 i.v.** første døgn (senere 1 g x 1).

Revider behandlingen ved kjent etiologi.

Clostridium verifisert gassgangren

Benzylpenicillin 1,2-1,8 g x 4-6 i.v.
+ **klindamycin 600 mg x 3-4 i.v.** ved nekrose.

Ved straksallergi mot penicillin

Metronidazol 1,5 g x 1 i.v. første dag (senere 1 g x 1)
+ **klindamycin 600 mg x 3-4 i.v.** ved nekrose.

Behandlingstid 5-10 dager.

Bittskade, menneske- eller dyrebitt

Da det er relativt stor fare for at bittet blir infisert, gis behandling innen 8 timer etter skaden hvis bittet har penetrert huden.

Behandlingstid 3-5 dager. Har det gått mer enn 8 timer etter skaden, gis behandling bare ved manifest infeksjon. Vurder tetanusvaksine ved dyrebitt.

Etiologi

Ved menneskebitt: gule stafylokokker, streptokokker, anaerobe bakterier.

Ved dyrebitt: Pasteurella multocida og Capnocytophaga (begge er penicillinfølsomme), Staphylococcus intermedius (hundebitt), betahemolytiske streptokokker, gule stafylokokker, anaerobe bakterier.

Diagnostikk

- Puss eller sårsekret til dyrkning
- Blodkultur x 2 ved feber

Empirisk behandling ved manifest infeksjon

Fenoxymetylpenicillin 1,3 g x 3-4 p.o. i 5-10 dager

Ved penicillinallergi

Klindamycin 150-300 mg x 3-4 p.o. / 600 mg x 3 i.v.

Tidlig behandling (innen 8 timer)

Fenoxymetylpenicillin 0,66 g x 3-4 i 3-5 dager.

Furunkel, abscess, flegmone

Etiologi

Oftest gule stafylokokker. Ved ukomplisert hudabscess av og til gram negative tarmbakterier, Streptokokkus milleri eller anaerober.

Diagnostikk

- Sårsekret/puss til dyrkning, eventuelt blodkultur.
- Incisjon og drenasje ved abscess og pussfylte furunkler.

Behandling

Når kirurgisk revisjon er utilstrekkelig, og ved febril og medtatt pasient

Kloksacillin 1-2 g x 3-4 i.v.

Ved moderat infeksjon og ved klinisk bedring etter alvorlig infeksjon

Dikloksacillin 0,5-1 g x 3-4 p.o.

Ved penicillinallergi

Klindamycin 600 mg x 3 i.v. eller 150-300 mg x 3 p.o.

Ved MRSA

Kontakt smittevernlegen eller infeksjonsmedisiner for å diskutere behandling.

Behandlingstid 5-10 dager.

Sårinfeksjoner

Etiologi

Sårinfeksjoner etter ren kirurgi er ofte forårsaket av gule stafylokokker eller streptokokker.

Ved sårinfeksjon etter uren kirurgi, vil anatomisk lokalisasjon og forurensningsmåte påvirke

etiologien. Etter inngrep i kontaminert område (traume-eller abdominalkirurgi) dominerer

blandingsinfeksjon med gram negative tarmbakterier, anaerobes og enterokokker. Oftest gule stafylokokker eller GAS ved kutt- og stikkskade med infeksjonstegn.

Diagnostikk

- Om såret er infisert, avgjøres klinisk.
- Dyrkningsprøve fra sår.
- Blodkultur ved feber.

Behandling

Kirurgiske sår koloniseres alltid med bakterier, og et isolert dyrkningsssvar gir ikke alene grunnlag for antibiotikabehandling. Drener puss og gi antibiotika ved sikkert infisert sår når kirurgisk revisjon alene er utilstrekkelig. Ved sårinfeksjon etter kirurgisk inngrep med innsetting av fremmedlegemer er vurderingen vanskelig. Kontakt infeksjonsmedisiner og mikrobiolog.

Ukjent etiologi etter ren kirurgi, ved mistenkt eller påvist stafylokokkinfeksjon og ved kutt-/ stikkskade med infeksjonstegn

Kloxacillin 2 g x 4 i.v. ved alvorlig sykdom
+ Dikloxacillin 0,5-1g x 3-4 p.o. ved klinisk bedring eller moderat sykdom.

Ved penicillinallergi

Klindamycin 600 mg x 3 i.v./150-300 mg x 3-4 p.o.

Ved streptokokker og alvorlig sykdom

Benzylpenicillin 1,2-3 g x 4 i.v

Ved klinisk bedring eller moderat sykdom

Fenoxymetylpencillin 0,66-1,3 g x 3-4 p.o.

Ved penicillinallergi

Klindamycin 600 mg x 3 i.v./150-300 mg x 3-4 p.o.

Ukjent etiologi etter kontaminert kirurgi (traume-og abdominalkirurgi)

Cefuroksim 1,5 g x 3 i.v. eventuelt

+ metronidazol 1,5 g x 1 i.v. første døgn. Senere 1g x 1.

Ved septisk pasient

Ampicillin 2 g x 4 i.v.

+ gentamicin 4,5-6 mg/kg x 1 i.v.

+ metronidazol 1,5 g x 1 i.v. første døgn. Senere 1g x 1.

Ved penicillinallergi

Klindamycin 600 mg x 3 i.v./150-300mg x 3-4 p.o.

+ gentamicin 4,5-6mg/kg/d i.v.

Mastitt

Det er viktig å tømme brystene. Fortsett å amme så lenge som mulig unntatt ved abscess. Ved påvist abscess er incisjon og drenasje indisert.

Etiologi

Oftest gule stafylokokker.

Klinikk

Lokal rubor over brystet, smerte ved palpasjon og feber.

Diagnostikk

Sekret fra brystet eller aspirert puss til dyrkning.

Empirisk behandling

Dikloksacillin 0,5-1 g x 4 p.o

eller

kloksacillin 1-2 g x 4 i.v. etter alvorlighetsgrad.

Ved penicillin straksallergi

Erytromycin 500 mg x 4 p.o.

eller

klindamycin 300 mg x 3 p.o.

Behandlingstid 7-10 dager.

Øre-nese-hals infeksjoner

Akutt otitis media

Etiologi

Virus, pneumokokker, H. influenzae og M. catarrhalis.

Diagnostikk

Ta prøve fra puss i øregangen ved perforert trommehinne.

Empirisk behandling

Hos allment upåvirket pasient, observer uten antibiotika i 2-3 døgn. Bruk nesedråper og smertestillende medikamenter (paracetamol). Ved ineffektiv symptomatisk behandling, eller ved økende allmennsymptomer, start med:

Fenoksymetylpenicillin 0,66-1,3 g x 3-4 p.o.

H. influenzae infeksjon

Amoksisillin 500 mg x 3 p.o.

Ved betalaktamaseproduserende stamme, terapivikt eller ved penicillin straksallergi

Doksycylin 200 mg x 1 første dag deretter 100 mg x 1 p.o.

Behandlingstid

Ca. 7 dager.

Bakteriell sinusitt

Etiologi

Pneumokokker, H.influenzae, hemolytiske streptokokker og M. catarrhalis.

Diagnostikk

- Dyrkning av sekret fra bihulepunktat er best, dyrkning fra neseseeret eller rhinofarynx er av usikker verdi.
- Blodkultur x 2 ved nedsatt allmenntilstand.

Empirisk behandling

Antibiotika er vanligvis ikke indisert ved maxillarsinusitt (nesedråper og smertestillende).

Etmoidalsinusitt, sfenoidalsinusitt og frontalsinusitt kan gi alvorlige orbitale og intrakranielle komplikasjoner. Antibiotika er indisert. Kontakt ØNH-lege dersom pasienten er dårlig.

Fenoksymetylpenicillin 1,3 g x 4 p.o.

eller

amoksisillin 500 mg x 3 p.o.

Alvorlig syk pasient

Benzylpenicillin 1,2-3 g x 3-4 i.v.

eller

ampicillin 2 g x 3 i.v.

Kjent etiologi

H.influenzae infeksjon

Amoksisillin 500 mg x 3 p.o.

eller

ampicillin 2 g x 3 i.v.

Terapisvikt eller ved penicillin straksallergi

Klaritromycin 500 mg x 2 p.o

eller

Doksycyklin 200 mg x 1 første døgn, deretter 100 mg x 1

Behandlingstid

Fenoksymetylpenicillin, klaritromycin og doksycyklin i 10 dager.

Tonsillitt

Etiologi

GAS, men ofte virusbetinget.

Diagnostikk

Streptokokkantigen test. Prøve til dyrkning fra hals, eventuelt Ebstein Barr serologi.

Empirisk behandling

Fenoksymetylpenicillin 0,66 g x 4 p.o.

Penicillin straksallergi eller terapivikt

Klaritromycin 250 mg x 2 p.o. eller

erytromycin 250 mg x 4 p.o. eller

azitromycin 500 mg x 1 p.o.

Residiverende tonsillitt

Klindamycin 150 mg x 3-4 p.o.

Behandlingstid

Fenoksymetylpenicillin, erytromycin, klaritromycin og klindamycin 10 dager. Azitromycin 3 dager.

Epiglotitt

Etiologi

H. influenzae type b, GAS.

Diagnostikk

- Blodkultur x 2.
- Larynksprøve til dyrkning bør utføres med stor forsiktighet p.g.a. risiko for luftveisobstruksjon. Det må finnes beredskap for gjennomføring av intubering og trakeostomi.

Empirisk behandling

Cefotaksim 2 g x 3 i.v. Bytt til **amoksisillin 500 mg x 3 p.o.** ved følsom stamme etter 3 døgn.

Kjent etiologi

H. influenzae infeksjon (ikke betalaktamaseproduserende)

Ampicillin 2 g x 3 i.v. eventuelt
amoksisillin 500 mg x 3 p.o.

H. influenzae infeksjon (betalaktamaseproduserende)

Cefotaksim 2 g x 3 i.v. Eventuelt etter resistensbestemmelse.

Streptokokker

Benzylpenicillin 3 g x 4 i.v. Bytt til **fenoksymetylpenicillin 1,3 g x 3 p.o.** ved bedring.

Penicillin straksallergi

Kloramfenikol 750 mg x 4 i.v.

Behandlingstid 7-10 dager.

Soppinfeksjoner

Mukokutan candidiasis

Orofaryngeal og øsofageal candidiasis. Skyldes nesten alltid *Candida albicans*.

Diagnostikk

Klinisk diagnose. Oral candidiasis (uten karakteristisk belegg) bekreftes ved påvisning av gjærceller og pseudomycel i grampreparat. Ved behandlingssvikt eller mistanke om infeksjon med non-albicans stamme, send prøve fra munnslimhinne til dyrkning og resistensbestemmelse..

Behandling av orofaryngeal candidiasis

Fluconazol 50-100 mg x 1 p.o. eller

Itraconazol 200 mg x 1 p.o. eller

Amfotericin B 10 mg x 4 p.o.

Behandlingstid: 7 dager

Behandling av øsofageal candidiasis

Flukonazol 100-200 mg x 1 p.o.

eller

Itraconazol 200 mg x 1

Behandlingstid: 14-21 dager.

Invasiv candidainfeksjon

Lokale infeksjoner, for eksempel fra bukhule, pleura, urinveier, skjelett. Hematogent disseminerte infeksjoner, candidemi eller akutt eller kronisk disseminert candidainfeksjon.

Klinikk

Det kan være vanskelig å skille mellom kolonisering og infeksjon. Ved kolonisering, vektlegg funn på 3 eller flere lokalisasjoner, for eksempel munnhule, trakealsekret, sår, urin, CVK eller dialysekateter. En sikker systemisk soppinfeksjon krever funn i blodkultur, abscess, peritonealvæske eller vevsbiopsi.

En akutt disseminert candidainfeksjon har vanligvis uspesifikke kliniske symptomer som antibiotikarefraktær feber, men det kan utvikles et alvorlig sepsisbilde med sjokk. Kan gi funn i blodkultur.

Kronisk disseminert candidainfeksjon gir abscesser i lever og milt. Tilstanden gir lett feber, sykdomsfølelse, abdominalsmerter og forhøyet ALP. Gir sjelden funn i blodkultur

Økt risiko for systemisk soppinfeksjon

Nøytropeni, prematuritet, abdominal kirurgi, langvarig bredspektret antibiotika behandling og systemisk kortikosteroid behandling og intravasal/peritoneal kateter.

Etiologi

- *C. albicans* (70 % av tilfellene. Følsom for fluconazol).
- *C. glabrata* (10-15 % av tilfellene. Intermediær/resistent for flukonazol).
- *C. krusei* (Sjelden. Resistent for flukonazol).

Behandling av invasiv, ikke livstruende systemisk candidainfeksjon

Flukonazol 800 mg x 1 initialt (normal nyrefunksjon). Reduser dosen til 400 mg x 1 ved klinisk bedring.

Kjent etiologi

C. albicans

Flukonazol. Dosering som ovenfor

C. glabrata, C. krusei eller andre fluconazol-resistente candida arter

Amfotericin B 0,7-1,0 mg/kg x 1 i.v.

eller

Vorikonazol 6 mg/kg x 2 i.v. første dg deretter 4mg/kg x 2 i.v.

Livstruende candidasepsis

Amfotericin B 0,7-1,0 mg/kg x 1 i.v.

eller

liposomt amfotericin B (AmBisome) 3-5 mg/kg x 1 i.v.

eller

Caspofungin 70 mg x 1 første dag. Deretter 50 mg x 1 i.v.

(Fortsett med 70 mg x 1 ved pasientvekt > 80kg). Juster

behandlingen ved kjent candidaspecies og resistensmønster.

Konsulter lege med infeksjonsmedisinsk kompetanse om valg av behandlingsregime ved dårlig pasient.

Kjent etiologi (C. albicans, C. glabrata eller C. Krusei)

Amphotericin B/liposomt amphotericin B i dosering som ovenfor, eller

casprofungin i dosering som ovenfor

Ved redusert nyrefunksjon

Caspofungin 70 mg x 1 første dag. Deretter 50 mg x 1 (70 mg x 1 ved vekt > 80 kg)

eller

liposomt amfotericin B 3-5 mg/kg x 1 i.v.

Ved klinisk bedring, vurder overgang til peroral behandling der det er mulig ut fra candidaspecies og resistensforhold.

Peroral behandling med vorikonazol

Kroppsvekt > 40 kg 400 mg x 2 p.o første dag, deretter 200mg x 2 p.o.

Kroppsvekt < 40 kg 200 mg x 2 p.o første dag, deretter 100mg x 2 p.o.

Peroral behandling med flukonazol

Dosering som ved intravenøs behandling.

Behandlingstid ved systemisk candidainfeksjon

Følg behandlingen med blodkulturer ved fungemi. Vanligvis blir blodkulturene negative etter 2-5 dager. Behandlingen bør fortsette minst to uker etter den første negative blodkulturen.

Peritonitt: 4 uker.

Infisert intravasalt kateter uten annet fokus: 10 dager etter skifte av kateter.

Ved konstatert endoftalmitt/chorioretinititt bør behandlingen pågå til øyeforandringene er forsvunnet eller stabilisert, noe som vanligvis tar 6-12 uker.

Kronisk disseminert candidiasis: 3-6 mnd og regress av radiologiske lesjoner.

Pneumocystis jiroveci pneumoni (PCP)

Forekommer hos pasienter med nedsatt cellulært infeksjonsforsvar (hiv-positive med CD4-celler < 200/mm³, pasienter med leukemi, lymfom, organtransplantasjon).

Diagnostikk

- Blodgass, røntgen thorax.
- BAL eller eventuelt indusert sputum til PCR og immunfluorescens. Pneumocystis kan vanligvis påvises i flere dager etter behandlingsstart.

Behandling av moderat syk pasient

Trimetoprim + sulfametoksazol 4 tbl x 4 p.o.

Bivirkninger relatert til behandling med trimetoprim+sulfametoxazol (toksiske eller allergiske) opptrer som oftest fra 2. behandlingssuke.

Behandling av alvorlig syk pasient

Trimetoprim + sulfametoxazol 15-20 ml x 4 i.v.

Ved hviledyspne, PaO₂ < 8 kPa uten okygentilførsel og rikelige interstitielle fortetninger, legg til **metylprednisolon 0,5 mg/kg x 2** i 5 - 7 dager. Nedtrapping dag 7-14. Steroidbehandling er bare effektiv når den startes innen 48 timer etter påbegynt antibiotikabehandling.

Pentamidin inhalasjon 150 mg x 1 i tillegg hos pasienter med dårlig respons på trimetoprim+ sulfametoxazol. Start behandlingen på kliniske grunnlag selv om ikke bronkoskopi kan utføres innen 3 dager etter behandlingstart.

Alternativ ved intraktable bivirkninger

Pentamidin 3-4 mg/kg x 1 i.v. Obs! Fare for livstruende bivirkninger: Elektrolyttforstyrrelser, nyresvikt, hypotensjon, leukopeni, hypoglykemi og hjertearrytmier.

Klindamycin 600 mg x 3-4 i.v

+ **primakin 15 mg p.o**

eller

Dapsone 100mg x 1

+ **trimetoprim 5mg/kg x 4 p.o**

Behandlingstid: 14 - 21 dager, vanligvis med overgang til profylakse.

Kryptokokkose

Forekommer oftest hos pasienter med nedsatt immunforsvar, men kan forekomme hos individer uten erkjent nedsatt immunforsvar.

Etiologi

C. neoformans (gjærsopp)

Diagnostikk

- Funn av kryptokokker i spinalvæske (tusj-preparat, dyrkning).
- Funn av kryptokokker i blodkultur.
- Kryptokokkantigen i spinalvæske og serum.

Behandling av moderat syk pasient

Flukonazol 400 mg x 1 p.o. i 8-10 uker. Deretter profylakse med **flukonazol 200 mg x 1 p.o.** hos HIV-positive inntil CD4 tall $>0,2 \times 10^9$ /L.

Behandling av alvorlig syk pasient

Amfotericin B 0,7-1 mg/kg x 1 i.v
+ event **Flucytocin 37,5 mg/kg x 4 p.o.** inntil pasienten er afebril og negativt dyrkningssvar mht kryptokokker (ca 2 uker). Deretter **flukonazol 400 mg x 1 p.o.** i ca 8 uker. Ved samtidig behandling med zidovudin og andre antivirale midler som kan gi benmargsdepresjon øker faren for alvorlig benmargsskade ved samtidig bruk av flucytocin. Profylakse med fluconazol som ovenfor nevnt.

Ved høyt intrakranielt trykk, kan daglig tapping av 15 ml CSF være aktuelt. NB! Ta CT-caput før tapping for å utelukke kontraindikasjoner.

Behandling av invasiv aspergillose

Førstehåndsmiddel

Vorikonazol 6 mg/kg x 2 i.v. første dag deretter 4 mg/kg x 2 i.v.

Liposomalt amfotericin B eller **caspofungin** er andrevalg.

Posakonazol mikstur 400 mg x 2 eller 200 mg x 4 er et alternativ til pasienter som kan ta oral medikasjon.

Behandlingen er langvarig, og avhenger av eventuell nøytropeni og immunsuppresjon.

Meticillinresistente gule stafylokokker (MRSA)

MRSA er resistent mot alle penicilliner, cefalosporiner, karbapenemer og aztreonam. Gule stafylokokker er viktigste årsak til sykehusinfeksjoner inkludert postoperative sårinfeksjoner, og det er derfor svært viktig å hindre spredning av slike bakterier i norske helseinstitusjoner, se lenken til DocMap ”Hygienehåndbok UNN” Kap 4.2.1 og 4.5.1.

<http://172.23.240.20/DocMap/page/doc/dmDocIndex.html>

MRSA screening av pasienter og ansatte

NB! MRSA-screening skal ikke forsinke nødvendig diagnostikk og behandling av alvorlig syk pasient

Ta MRSA-prøve ved innleggelse av pasient og før helsepersonell utfører pasientrettet arbeid i sykehus av alle som tidligere har fått påvist MRSA og som senere ikke har vært erklært MRSA negativ. Ta i tillegg prøve av dem som i løpet av de siste 12 måneder har:

- Fått påvist MRSA (selv om senere kontrollprøver har vært negative).
- Bodd i samme husstand som MRSA-positive.
- Hatt nærkontakt med MRSA-positive uten å bruke beskyttelsesutstyr.

Eller som i løpet av siste 12 måneder har vært i land utenfor Norden og har:

- Vært innlagt eller fått poliklinisk behandling ved en helseinstitusjon.
- Arbeidet som helsearbeider.
- Oppholdt seg i barnehjem, flyktningleir eller fengsel.

Ta i tillegg MRSA-prøve av alle som har kliniske symptomer på hud/sårinfeksjon, kroniske hudlidelser eller innlagt medisinsk

utstyr gjennom hud eller slimhinner og som i løpet av de siste 12 måneder har oppholdt seg sammenhengende i land utenfor Norden mer enn 6 uker.

Isolering

- Isoler pasient med påvist eller mistenkt MRSA og antatt lav smitterisiko på enerom. Hvis mulig bør rommet ha forgang, eget toalett og dekontaminator.
- Isoler pasient med påvist eller mistenkt MRSA og antatt stor smitterisiko, (for eksempel ved stafylokokkpneumoni, trakeostomi, utbredte eksfoliative hudlidelser og sårinfeksjoner der sekresjonen ikke kan kontrolleres med bandasje/lukket drenasje), på rom med forgang. Rommet bør ha eget toalett og dekontaminator med inngang fra pasientrommet. Bruk rom med undertrykksventilasjon dersom det er tilgjengelig.
- Alle som går inn i rommet til pasient med mistenkt eller påvist MRSA, skal alltid bruke kirurgisk munnbind, hansker og smittefrakk. God håndhygiene med håndvask og/eller hånddesinfeksjon er viktig.
- Behold isoleringen ved påvist MRSA så lenge pasienten er i sykehus eller annen helseinstitusjon. Opphev isoleringen ved negativ MRSA screening.

Mikrobiologisk prøvetaking

Fukt vattpenselen med sterilt saltvann før prøvetaking. Ta ett prøvesett fra alle aktuelle lokalisasjoner. Bruk Copan transportmedium. Viktig! Merk prøvene med lokalisasjon og MRSA screening.

Aktuelle lokalisasjoner (pasient)

- Innsiden av begge nesevinger (samme pensel til begge nesebor).
- Hals (svelg og begge tonsiller) og perineum.
- Sår, eksem, puss, arr etter infeksjon eller aktive hudlidelser.
- Rundt innstikksted for fremmedlegeme (katetre, dren, trakeostoma).
- Kateterurin ved permanent kateter.

Aktuelle lokalisasjoner (personale)

- Innsiden av begge nesevinger (samme pensel til begge nesebor).
- Hals (svelg og begge tonsiller).
- Sår, eksem, puss eller fra aktive hudlidelser.
- I tillegg perineum hos dem som har fått påvist MRSA.

Behandling av MRSA infeksjon

Behandling avhenger av resistensmønster. Konsulter infeksjonsmedisiner eller mikrobiolog før du starter behandling av invasiv MRSA infeksjon. Aktuelle antibiotika kan være **vancomycin, fucidin, klindamycin, trimetoprim-sulfa, rifampicin og linezolid** - ofte kombinasjon av to midler. Bruk aldri fucidin eller rifampicin i monoterapi på grunn av fare for resistensutvikling.

Etter effektiv behandling av invasiv MRSA infeksjon, kan det i tillegg være nødvendig med lokalbehandling for å sanere bærerskap hvis det er indisert. Slik behandling er beskrevet i nasjonal MRSA veileder.

Overflatesanering hos pasient/personale som ikke er MRSA halsbærere

- Påfør **Mupirocin nesesealve** (Bactroban Nasal®) i begge nesebor x 3 dg i 5-10 dager. Bruk **Naseptin®** (klorhexidin 0,1 % neomycin og 0,5 %) ved mupirocinresistens.
- **Klorhexidin** (Hibiscrub®) hår- og helkroppsvask daglig (to innsåpninger hver gang) i 5-10 dager.
- Daglig skifte av sengetøy, håndklær, kluter og klær i saneringsperioden.

Ved tørr hud under behandlingen kan man bruke **Sterisol®**- eller **Decubal®** hudlotion. Dette påvirker ikke behandlingsresultatet.

Sanering hos pasient/personale som er MRSA halsbærere

Gjør overflatesanering som beskrevet ovenfor og bruk **Corsodyl®** munnskyllevann. Gurgle 2 ml i halsen i ca 1 min x 4 pr. døgn i minst 14 dager. I tillegg kan det være aktuelt med systemisk antibiotikabehandling. Diskuter eventuell antibiotikabehandling med smittevernlege eller infeksjonsmedisiner.

Oppfølging etter sanering

Ta kontrollprøver fra nese, hals, perineum og eventuelt andre lokalisasjoner 1, 2 og 3 uker etter avsluttet behandling/sanering. Ta kun ett prøvesett ved hver kontroll. Nye kontrollprøver anbefales tatt 3, 6 og 12 mndr etter sanering. Opphev isolering mot MRSA når pasienten har tre negative prøver med en ukes mellomrom. Personale uten individuelle risikofaktorer for bærerskap, dvs. sår, kroniske hudlidelser, fremmedlegemer som bryter hud – eller slimhinnebarriæren, kan gå tilbake til vanlig arbeid når behandling/sanering er ferdig utført.

Antibiotikaprofylakse ved kirurgi

Definisjon

Bruk av antibiotika umiddelbart før, under og kort tid etter et operativt inngrep for å redusere bakterieantallet i operasjonsfeltet og hindre spredning til blod og vev.

Viktig

Peroperativ antibiotikaprofylakse er bare effektiv hvis adekvat vevskonsentrasjon er etablert ved operasjonsstart, og blir opprettholdt under hele inngrepet. Det kan være nødvendig å dosere antibiotika med kort halveringstid flere ganger ved langvarige operasjoner. Normalt avsluttes profylaksen med det kirurgiske inngrepet. Ved innsetting av fremmedlegeme eller ved andre risikofaktorer, kan profylaksen forlenges til maksimalt ett døgn. Man bør ha ulike regimer for profylakse og behandling.

Indikasjoner

- Kontaminert kirurgi (infeksjons risiko > 20 %)
- Ren/kontaminert kirurgi (infeksjons risiko ca 10 %)
- Rene kirurgiske inngrep (infeksjons risiko 1-5 %) begrenset til operasjoner med alvorlige konsekvenser ved infeksjon (protesekirurgi, karkirurgi), eller til pasienter med spesielle risikofaktorer, se nedenfor.

Risikofaktorer

- Operasjonstid over 6 timer.
- Stor vevsskade.
- Fremmedlegemer.
- Stort transfusjonsbehov under inngrepet.
- Malignitet, diabetes mellitus.
- Premature eller alder over 75 år.
- Adipositas.

Gastrointestinal kirurgi

Aktuelle mikrober

Gram negative tarmbakterier, anaerober, streptokokker, enterokokker, gule stafylokokker.

Indikasjoner

All øsofaguskirurgi. Ventrikkel- og tarmkirurgi med åpning av tarm, blødende ulcus, stenoserende tumor, pancreastumor, abdominalt traume, mistanke om infiserte galleveier og akutt laparotomi.

Antibiotika

Doksycyclin 400 mg

+ **metronidazol 1,5 g i.v.** ved innledning av narkosen.

Ved kjent tetracyklinallergi

Cefalotin 2 g i.v. ved innledning av narkosen. Ny dose hver 3. time peroperativt, og eventuelt hver 6. time postoperativt (maksimalt 4 doser)

+ **metronidazol 1,5 g i.v.**

Gravide i 1. trimester

Cefalotin 2 g i.v. ved innledning av narkosen. Ny dose hver 3. time peroperativt, og eventuelt hver 6. time postoperativt (maksimalt 4 doser)

+ **klindamycin 600 mg i.v.** Ny dose klindamycin etter 5 timer peroperativt.

Gynekologisk og obstetrisk kirurgi

Aktuelle mikrober

E.coli, streptokokker, B.fragilis, enterokokker, gule stafylokokker.

Indikasjoner

- Keisersnitt.
- Vaginal hysterectomi.
- Tensjonsfri implantasjon av vaginaltape(TVT).

Keisersnitt

Antibiotika profylakse skal gis ved:

- Akutte keisersnitt
- Elektive keisersnitt med følgende risikofaktorer:
  - Adipositas (vekt over 90 kg eller 50 % overvekt).
  - Brudd på aseptiske rutiner ved oppdekning.
  - Langvarig operasjon (over 1 time).
  - Residiverende UVI i graviditeten.
  - Vannavgang.

Cefalotin 2 g i.v. peroperativt som engangsdose etter fødsel.

Vaginal hysterectomi

Cefuroksim 1,5 g i.v. ved innledning av narkosen og hver 3. time peroperativt.

+ **metronidazol 1,5 g i.v.** peroperativt.

Tensjonsfri implantasjon av vaginaltape

Cefalotin 2 g i.v. preoperativt.

Ved cefalosporin- /penicillinstraksallergi

Klindamycin 600 mg i.v. Ny dose etter 5 timer peroperativt.

Hjerte-/lunge-/kar kirurgi

Aktuelle mikrober

Gule- og hvite stafylokokker og annen hudflora.

Indikasjoner

- Koronarkirurgi og reoperasjon ved koronarkirurgi.
- Karkirurgi med og uten kunststoffgraft.
- Ventilkirurgi, amputasjon og trombolyse.
- Lungekirurgi.

Antibiotika

Cefalotin 2 g i.v. 60-30 minutter før operasjonen starter. Deretter

Cefalotin 2 g x 3 i.v. operasjonsdagen.

Cefalotin 2 g x 1 i.v. første postoperative dag.

Ved penicillin allergi (gjelder alle indikasjonene ovenfor)

Klindamycin 600 mg i.v. 60-30 min før operasjonen starter.

Eventuelt ny dose 5 timer peroperativt. Maksimalt 3 doser.

Urologisk kirurgi

Aktuelle mikrober

Gram negative tarmbakterier, enterokokker og gule stafylokokker.

Indikasjon

Implantasjon av proteser.

Antibiotika

Gentamycin 4 mg/kg i.v. som engangsdose.

Indikasjon

Transrektale prostatabiopsier og transuretral eller transvesikal prostatareseksjon.

Antibiotika

Trimetoprim-sulfa 2 tbl. ved biopsitakning og 2 tbl senere samme dag.

Ved sulfaallergi

Cefalotin 2 g i.v. Ny dose hver 3. time peroperativt. Maksimalt 4 doser.

Nevrokirurgi

Aktuelle mikrober

Gule- og hvite stafylokokker. Sjelden andre mikrober.

Indikasjon

- Ø. hjelp operasjon etter skade.
- Alle som får implantert fremmedlegemer (shuntkirurgi).
- Alle immunsvekkede pasienter (stråle- og cytostatika behandlede, immunsupprimerte, avmagrede, premature).

Antibiotika

Cefalotin 2 g i.v. ca. 30 min før operasjonstart. Gjenta dosen hvis operasjonen varer over 2 timer.

Ved åpen hodeskade:

Cefalotin 2 g x 4 i.v.

Ved cefalosporin-/penicillinstraksallergi

Trimetoprim-sulfa 10 ml i.v. Eventuelt ny dose etter 12 timer. Maksimalt 2 doser.

Transphenoidal hypofysekirurgi

Benzylpenicillin 1,2 g x 3 i.v.

+ **kloramfenikol 0,5 g x 4 i.v.** inntil nesetampongen fjernes noen dager postoperativt.

Ved cefalosporin-/penicillinallergi

Gi **kloramfenikol** som monoterapi.

Ortopedisk kirurgi

Aktuelle mikrober

Gule- og hvite stafylokokker, peptostreptokokker, E. coli.

Indikasjon

Leddplastikker.

Antibiotika

Cefalotin 2 g i.v. ved innledning av narkosen. Ny dose hver 3. time peroperativt, og eventuelt hver 6 time postoperativt.

Maksimalt 4 doser.

Indikasjoner

- Primærprotese i hofter, kne og skulder.
- Revisjonsprotese i kne.
- Bruskransplantasjon.
- Periosttransplantasjon.
- Fraktur hos pasienter med flere risikofaktorer der det settes inn osteosyntesemateriale.

Antibiotika

Cefalotin 2 g x 4 i.v. operasjonsdøgnet. Første dose ved innledning av narkosen.

Cefalosporin-eller penicillin straksallergi

Klindamycin 600 mg i.v. Eventuelt ny dose 5 timer peroperativt. Maksimalt 3 doser.

Plastikkirurgi

Etiologi

Hudflora.

Indikasjoner

- Omfattende plastikkirurgiske inngrep.
- Omfattende håndkirurgiske inngrep.
- Bukplastikk
- Innsettelse av implantater.

Antibiotika

Cefalotin 2 g x 1 i.v. ved innledning av anestesi. Ny dose hver 3. time peroperativt og hver 6. time postoperativt. Maksimalt 4 doser.

Ved cefalosporin-/penicillinstraksallergi

Klindamycin 600 mg i.v. Eventuelt ny dose 5 timer peroperativt. Maksimalt 3 doser.

Endokardittprofylakse

Profylakse anses nå bare indisert ved stor risiko for bakteriemi hos pasienter med høy risiko for endokarditt. Profylakse er indisert hos pasienter med følgende risikotilstander:

- Klaffepoteser
- Aortaprotese
- Tidligere gjennomgått endokarditt
- Barn med komplekse cyanotiske hjertefeil

Ved følgende prosedyrer:

- Adenotomi og tonsillektomi
- Kompliserte tannlegeprosedyrer med blødning
- Bronkoskopi med biopsi

Antibiotika bør også gis før invasive prosedyrer i sannsynlig infisert område (hud, bløddeler og urogenitaltraktus).

Peroral profylakse

Amoxicillin 2-3 g p.o. en time før prosedyren.

Ved penicillinallergi

Klindamycin 600 mg p.o. en time før prosedyren.

Parenteral profylakse

Ampicillin 2 g i.v. 15-30 min før prosedyren.

Ved penicillinallergi

Klindamycin 600 mg i.v. 15-30 min før prosedyren.

Aminoglykosider (gentamicin og tobramycin)

De ulike aminoglykosidene er stort sett likeverdige, men tobramycin har best effekt ved Pseudomonas infeksjoner. Samtidig bruk av furosemid (særlig ved høye doser og nedsatt nyrefunksjon), vankomycin og cefalosporiner kan øke toksisiteten av aminoglykosider, siden disse legemidlene hemmer den renale eliminasjonen av aminoglykosidene. Risikoen for bivirkninger er kumulativ. Empirisk behandling lenger enn syv døgn bør unngås og behandling lenger enn to uker bør bare skje på spesiell indikasjon.

Stigende kreatinin før oppstart av behandling er som regel et tegn på tubulær nyreskade. Unngå om mulig bruk av et aminoglykosid i slike tilfeller, da dette kan forverre skaden dramatisk. Et betalaktamantibiotikum bør derfor være førstevalget i slike situasjoner. Derimot vil en pasient med kjent kronisk nyresvikt trolig tåle aminoglykosid i adekvat redusert dose, da en slik pasient ikke vil ha skadet nyretubulus forut for behandlingen.

Dosering av aminoglykosider

Gentamicin og tobramycin bør doseres en gang i døgnet, unntatt ved endokarditt. Bruk høyeste foreslåtte dose (6 mg/kg/d) ved livstruende infeksjoner. Husk adekvat hydrering. Ved delt døgndose, må initialdosen dobles for å oppnå tilstrekkelig konsentrasjon i blod og vev. Mål serumkonsentrasjonen etter 2-3 døgn, og deretter 2 ganger i uken. Anbefalt serumkonsentrasjon er:

	<u>Dosering x 2-3/døgn</u>	<u>Dosering x 1/døgn</u>
<u>Antibiotikum</u>	<u>0-prøve - 1 time</u>	<u>0-prøve - 8 timer</u>
Gentamicin	<2 mg/l - 10-12 mg/l	<0,5 mg/l - 1,5-4 mg/l
Tobramycin	<2 mg/l - 10-12 mg/l	<0,5 mg/l - 1,5-4 mg/l

Ta hensyn til nyrefunksjon ved fortsatt dosering. Estimer kreatininclearance, øk doseringsintervallet eller juster eventuelt dosen etter formelen gitt under kapitlet ”Estimering av nyrefunksjon”.

Dersom 8-timersprøven er $<1,5$ mg/l ved dosering en gang i døgnet, kan man øke neste dose med 25 %. Mål serumkonsentrasjonen på nytt etter ett døgn.

Vankomycin

Ved alvorlige infeksjoner med *S. aureus* bør minimumskonsentrasjonen kontrolleres og ligge på 15-20 mg/L. Ved kombinasjon med aminoglykosider og vankomycin er det aktuelt å måle serumkonsentrasjonen av vankomycin. 0-prøven av vankomycin bør være i området 5-10 mg/l.

Estimering av nyrefunksjon

Glomerulærfiltrasjonsrate (GFR) blir nå oftest estimert med den forkortede MDRD-formelen:

$175 * (\text{serum creatinine}/88.4)^{-1.154} * \text{alder}^{-0.203} * 0,742$ for kvinner, og $* 1,21$ hos Afro-Amerikanere.

Ved de fleste laboratorier kan man nå rekvirere dette estimatet direkte. Ved GFR over 60 mL/min/1.73m² er formelen unøyaktig og estimatet oppgis om ”>60”.

Data om medikamentdosering ved nedsatt nyrefunksjon bygger i stedet på den eldre Cockroft-Gault-formelen, som gir et GFR-estimat som ikke er justert for kroppsoverflate:

$$Cl_{KR} \text{ (ml/min)} = \frac{(140 - \text{alder (år)}) \times \text{kroppsvekt (kg)}}{(0,8 \times \text{serumkreatinin (}\mu\text{mol/l)})}$$

NB! For kvinner reduseres den beregnede verdi med 15 %!

Det er dette estimatet som brukes i tabellene nedenfor. For en person med gjennomsnittlig kroppsoverflate vil dette estimatet være omtrent det samme som MDRD-estimatet. Hvis pasienten har avvikende kroppsoverflate, bør Cockroft-Gault-formelen brukes.

Referanseområde Cl_{KR} : 70 - 150 ml/min

Eksempel 1

60 år mann som veier 80 kg og har en serum kreatinin på 150 $\mu\text{mol/l}$

$$((140-60) \times 80) / (0,8 \times 150) = 53,3 \text{ ml/min}$$

Eksempel 2

60 år kvinne som veier 60 kg og har en serum kreatinin på 150 $\mu\text{mol/l}$

$$((140-60) \times 60 \times 0,85) / (0,8 \times 150) = 34 \text{ ml/min}$$

Verdien er redusert med 15 % ved å multiplisere med 0,85 fordi pasienten er kvinne.

Penicillinallergi

Penicillinallergi forekommer hos ca. 3-5 % av befolkningen, og blant disse er det mindre enn 1 % som får alvorlige bivirkninger.

Penicillinstraksallergi (Ig E-mediert type I allergi)

Oppstår som regel i løpet av få minutter etter parenteral administrasjon og opp til en time etter per oral administrasjon, men kan også opptre etter få dagers behandling ved første gangs bruk av penicillin. Anafylaksi med sjokk, kløe, BT-fall, kolikk, bronkial obstruksjon, angioødem og/eller urticaria forekommer svært sjelden (ca. 0,002 %). Seponer straks mistenkt antibiotikum.

Ikke velg betalaktamantibiotika (penicilliner, cefalosporiner, karbapenemer) til en pasient med sikker eller sannsynlig straksallergi. Risikoen for kryssallergi mellom penicillin og cefalosporiner er om lag 5 %, størst for cefalotin og cefaleksin og mindre for 3. generasjons cefalosporiner og karbapenemer. Det er sannsynligvis ingen kryssallergi mellom penicillin og aztreonam. En pasient med kjent penicillinstraksallergi som får behandling med cefalosporiner, bør observeres nøye med anafylaksiberedskap!

Medikamentelt eksantem (Type IV allergi)

Debuterer etter flere behandlingsdøgn, ofte som morbilliformt eksantem og tyder på en cellemediert allergisk reaksjon av begrenset varighet. Cefalosporiner kan gis med vanlig klinisk observasjon.

Andre former for penicillinallergi

Opptre sjeldnere og ytrer seg som hemolytisk anemi (Type II allergi), ”drug fever” med leddsmerter og renal affeksjon, erythema multiforme, erythema nodosum (Type III allergi). Seponer det mistenkte antibiotikum.

Intrakutan hudtest

Ved tvil om pasienten har straksallergi mot et betalaktamantibiotikum kan man gjøre en intrakutan hudtest *under anafylasiberedskap og nøye overvåkning av pasienten*. Bland ut en liten mengde av det aktuelle antibiotikumet (for eksempel 0,6 g benzylpenicillin) i 10 ml NaCl 0,9 %. Sett 0,1 – 0,2 ml av denne oppløsningen intrakutant på abdomen (negativ kontroll med injeksjon av 0,9 % NaCl på andre siden av abdomen). Avles eventuell reaksjon (rubor og hevelse) etter 45 minutter. Hvis det ikke oppstår lokal eller generell reaksjon, gis resten av blandingen langsomt intravenøst over ca. 30 minutter. Hvis pasienten fremdeles er uten tegn til allergisk reaksjon, kan behandlingen fortsette med vanlig dose og infusjonshastighet.

Dosering av antibiotika ved kontinuerlig hemofiltrasjon

Dosejustering av antibiotika ved kontinuerlig hemofiltrasjon avhenger blant annet av molekylvekt (Mw), distribusjonsvolum og grad av proteinbinding. Det er lettere å fjerne små molekyler (Mw < 500) enn store, men det er også mulig å fjerne store molekyler som vankomycin (Mw = 1448). Stort distribusjonsvolum og høy proteinbinding gir lav clearance ved hemofiltrasjon. Clearance avhenger i tillegg av membranegenskaper, eventuell heparinbehandling eller hyperbilirubinemi, konsentrasjon av frie fettsyrer, og systemisk pH. Hemofiltrasjon fjerner de fleste antibiotika raskere enn vanlig dialyse, men clearance trenger ikke være konstant og det kan være nødvendig med regelmessige serumkonsentrasjonsmålinger selv om man følger anbefalt dosering.

	Dose	Doseringsintervall (timer)	Metode
Amphotericin B Liposoaml AB	0,4-1,0 mg/kg/d* 3-5 mg/kg/d*	24* 24*	CVVH
Ampicillin	0,25-2 g	6-12	CVVH
Benzylpenicillin	75 % av normaldose	6	CVVH/ CVVHD
Cefalotin	1 g	8	CVVH
Cefotaksim	1 g 2g	6-8 12	CVVH/ CVVHD/CVVHDF
Ceftriaxon	2 g	12-24	CVVH/ CVVHD/CVVHDF
Ceftazidim	2 g	12(-24)*	CVVHD/ CVVHDF
Cefuroksim	0,75 g	(8-)-12*	CVVH/ CVVHD

Ciprofloksacin	0,2 (0,4) g	12(24)* 8-12	CVVH CVVHD
Doksycyklin	0,1 g	24	CVVH/ CVVHD
Erytromycin	0,25-0,5 g	12-24	CVVH/ CVVHD
Fluconazol	0,2-0,4 g* (0,8 g)**	24*	Ikke spesifisert (CVVH)
Gentamicin	2-(3) mg/kg*	24	CVVH/ CVVHD/ CVVHDF
Imepenem	0,5-(1) g*	6-(12)*	CVVH/ CVVHD/ CVVHDF
Klindamycin	0,6-0,9 g	8	CVVH/ CVVHD/ CVVHDF
Kloramfenikol	12,5 mg/kg	6	CVVH/ CVVHD
Linezolid	0,6 g	12	CVVH/ CVVHD/ CVVHDF
Meropenem	1 g	12	CVVH/ CVVHD/ CVVHDF
Metronidazol	7,5 mg/kg	24	CVVH/ CVVHD
Ofloksacin	0,4 g	24	CVVH/ CVVHD/ CVVHDF
Piperacillin	2,25 g	6-8	CVVHD
Rifampicin	0,6 g	24	CVVH/ CVVHD
Tobramycin	2 mg/kg	24	CVVH/ CVVHD/ CVVHDF
Vankomycin	(0,5)*1 g	(24-)*48 24	CVVH CVVHD/ CVVHDF
Voriconazol	4 mg/kg/d PO*	12	Ikke spesifisert

Forkortelser, se side 10

* Sanford

** Ved livstruende infeksjon

Referanser

1. Kuang D et al. Pharmacokinetics and antimicrobial dosing adjustment in critically ill patients during continuous renal replacement therapy. *Clin Nephrol* 2007; 67: 267-84.
2. The Sanford Guide to antimicrobial therapy. Table 17. 38th ed. 2008.
3. Pea F et al. Pharmacokinetic considerations for antimicrobial therapy in patient receiving renal replacement therapy. *Clin Pharmacokinet* 2007; 46: 997-1038.

Dosering av antibiotika ved nedsatt nyrefunksjon

Juster døgndosen (dose og/eller doseintervall) for antibiotika som gjennomgår renal eliminasjon viss pasienten har nedsatt nyrefunksjon. Dette gjelder særlig ved høye doser og parenteral administrasjon. For kinoloner og trimetoprim-sulfa kan det også være aktuelt å tilpasse dosen til nyrefunksjonen ved oral administrasjon. Ta i tillegg hensyn til at rask endring i filtrasjonsraten (septikemi, sjokk, blodtrykksfall) kan gi usikkert estimat av kreatininclearance. Nedsatt nyrefunksjon kan gi endringer i absorpsjon, proteinbinding og distribusjonsvolum. Gi metningsdose der det er aktuelt selv om pasienten har nedsatt nyrefunksjon.

Dosering av de mest brukte antibiotika

Kreatininclearance (ml/min)	>80	41-80	20-40	<20
Ampicillin	0,5-2 g x 4	0,5-2 g x 4	0,5-2 g x 2-3	0,5-2 g x 1-2
Benzylpenicillin	0,6-3 g x 4-6	0,6-3 g x 4-6	0,6-3 g x 2-3	0,6-3 g x 1-2
Cefalotin	1-2 g x 4	1-2 g x 4	1-2 g x 3-4	1-2 g x 2
Cefotaksim	1 g x 3	1 g x 3	1 g x 2	1 g x 2
Ceftazidim	1 g x 3	1 g x 2	0,5 g x 2	0,5 g x 1
Ceftazidim, neuropene	1 g x 4	1 g x 3	0,5 g x 3	0,5 g x 2
Cefuroksim, lavdose	0,75 g x 3	0,75 g x 3	0,75 g x 2	0,75 g x 1
Cefuroksim, høydose	1.5 g x 3	0,75 g x 3	0,75 g x 2	0,75 g x 1
Ciprofloksacin iv	0,4 g x 2	0,4 g x 2	0,4 g x 1	0,4 g x 1
Ciprofloksacin po, lavdose	0,5 g x 2	0,5 g x 2	0,5 g x 1	0,5 g x 1

Ciprofloksacin po, høydose	0,75 g x 2	0,75 g x 2	0,5 g x 2	0,75 g x 1
Dikloksa-/kloksacillin	2 g x 3	2 g x 3	1 g x 3	1 g x 3
Gentamicin	4,5-6,0 mg/kg x1	4,5 mg/kg x 1	2-3 mg/kg x 1	1-1,25 mg/kg/24-48 t
Imepenem	0,5-1 g x 4	0,5 g x 3-4	0,5 g x 3	0,25 g x 2
Klindamycin	0,6 g x 3-4	Uendret	Uendret	Uendret
Meropenem	0,5-1 g x 3	0,5-1 g x 3	0,5-1 g x 2	0,5 g x 1
Metronidazol	1-1,5 g x 1	1-1,5 g x 1	1-1,5 g x 1	1-1,5 g x 1 evt. halv dose
Ofloksacin	0,2-0,4 g x 2	0,2-0,4 g x 2	0,2-0,4 g x 1	0,1-0,2 g x 1
Piperacillin	4 g x 3-4			4 g x 2
Tobramycin	4,5-6,0 mg/kg x1	4,5 mg/kg x 1	2-3 mg/kg x 1	1-1,25 mg/kg/24-48 t
Vankomycin	1 g x 2	1 g x 1-(2)	1g /1.-4. dag	1g/4.-7. dag

Skifte fra intravenøs- til per oral antibiotikabehandling

Mellom 40-70% av pasientene som starter med intravenøs antibiotikabehandling er kandidater for skifte til oral behandling i løpet av sykehusoppholdet. Oral behandling gir mindre arbeidsbelastning for pleierne, reduserer legemiddelkostnadene, kan redusere liggetiden og gir mindre risiko for bivirkninger og infusjonsrelaterte komplikasjoner (1-7).

Følgende kriterier er foreslått som grunnlag for å vurdere om en pasient kan skifte fra intravenøs til oral behandling (5,7).

Pasienten kan skifte	Pasienten skal ikke skifte	Pasienten kan kanskje skifte*
Signifikant klinisk bedring	S. aureus bakteriemie	Immunosuppresiv behandling
Hemodynamisk stabil	Endokarditt	Immundefekt
Kroppstemperatur >36 og <38	CNS infeksjon	Neutropeni
Normalisert leukocyt tall	Udrenert abcess, empyem	Alvorlig bløtdelsinfeksjon
God pasient compliance	Medastienitt	Pseudomonas bakteriemie
Ikke malabsorpsjon	Intravaskulær infeksjon	Exacerbasjon av cystisk fibrose
Kan ta legemidler oralt	Udrenert abcess eller empyem, graft infeksjon	Intraabdominal infeksjon, endometritt
Gunstig farmakokinetikk av det orale preparatet	S-Cr > 300 µmol/l, HIV/AIDS, ukontrollert DM,	Leverabcess, drenerte abcesser, empyemer,

	organtransplanterte, hematologiske sykdommer	osteomyelitter og artritt kan av og til skifte til oral terapi etter 2 uker i.v.
Adekvat oralt alternativ til den intravenøse behandlingen	Puls > 90/min eller pustefrekvens > 20/min	

* Vurder i samråd med infeksjonsmedisiner.

Referanser

1. Mandell LA et al. Sequential antibiotic therapy: effective cost management and patient care. *Can J Infect Dis* 1995; 6: 306-15.
2. Sevinc F et al. Early switch from intravenous to oral antibiotics: guidelines and implementation in a large teaching hospital. *Antimicrob Chemother* 1999; 43: 601-6.
3. Ahkee S et al. Early switch from intravenous to oral antibiotics in hospitalized patients with infections: a 6 month prospective study. *Pharmacotherapy* 1997; 17: 569-75.
4. Weingarten SR et al. Identification of low-risk hospitalized patients with pneumonia: implications for early conversion to oral antimicrobial therapy. *Chest* 1994; 105: 1109-15.
5. Vogtlander NPJ et al. Improving the process of antibiotic therapy in daily practice. *Arch Intern Med* 2004; 164: 1206-12.
6. Laing RBS et al. The effect of intravenous-to-oral switch guidelines on the use of parenteral antimicrobials in medical wards. *JAC* 1998; 42: 107-11.
7. Waagsbø B et al. Reduction of unnecessary IV antibiotic days using general criteria for antibiotic switch. *SJID* 2008; 40(6-7): 468-73.

Antibiotika og graviditet

Legg vekt på følgende forhold ved behandling av gravide:

- Risikoen ved infeksjonen for den gravide og fosteret.
- Risikoen for bivirkninger for den gravide og fosteret.
- Økt distribusjonsvolum hos gravide kan kreve høyere dosering og økt behandlingstid.

Man bør alltid vurdere om kontraindikasjonene er relative eller absolutte, og om fordelene ved å bruke preparatet oppveier en mulig risiko. Oppdatert informasjon om risiko for fosterskade i forbindelse med bruk av antibiotika under graviditet finns på følgende linker:

www.janusinfo.org (Klikk knappen ”Läkemedel och fosterskador”, skriv navnet på virkestoffet. NB! Svenske preparatnavn).

www.relis.no (Gå til ”Søk i databasen”, skriv navnet på virkestoffet, preparatet eller ATC koden i søkefeltet. Marker boksen ”Graviditet” og klikk ”Søk”).

Antibiotika som kan brukes under hele graviditeten
Penicillin G og V, ampicillin, amoksisillin, mecillinam, kloksacillin, dikloksacillin, erytromycin (se fotnote)¹, cefalosporiner, klindamycin, nitrofurantoin og metenamin.

Antibiotika med begrenset behandlingstid

---

¹ Data fra det svenske fødselsregisteret antydde en assosiasjon mellom eksposisjon for erytromycin i første trimester og økt risiko for medfødte hjertefeil, men analysen var beheftet med metodologiske svakheter. Reanalyse av disse data kunne ikke bekrefte dette funnet. Bruk av erytromycin i første trimester blir for eksempel ikke frarådet av finske og kandske helsemyndigheter.

Ved metabolisering av pivampicillin og pivmecillinam blir det dannet pivalinsyre. Pivalinsyre blir konjugert med karnitin, og dette kan gi redusert karnitinnivå hos pasienten ved langvarig bruk. Den kliniske betydningen av dette er usikker, og det er ikke rapportert om skadelige effekter på foster eller nyfødte barn på grunn av slik bruk. Da det er en teoretisk mulighet for effekt på fosteret og det nyfødte barnet, er en behandlingstid på over 2 uker ikke anbefalt.

Antibiotika som frarådes i første trimester

Humane data gir ikke holdepunkter for en sammenheng mellom systemisk bruk av metronidazol under graviditet og fosterskade, men enkelte kilder fraråder likevel bruk i første trimester. En studie har vist at behandling med metronidazol mot infeksjon med *Trichomonas vaginalis* kan gi økt risiko for fødsel før 37. uke. Systemisk absorpsjon av metronidazol etter topikal behandling er minimal, og risikoen ved slik bruk anses derfor som svært liten.

Risiko for fosterskade etter bruk av trimetoprim er forårsaket av mangel på folsyre og derav hemmet vekst, økt risiko for nevrالرrørdefekter, kardiovaskulære defekter, hareskår og anomalier i urinveiene. Sannsynligheten for fosterskade etter bruk av trimetoprim i 1. trimester ikke er endelig fastlagt, men publiserte data antyder at en eventuell økt risiko er liten.

Humane data tyder ikke på at klaritromycin eller azitromycin gir økt risiko for misdannelser, men datagrunnlaget er lite. På bakgrunn av begrenset erfaring med disse preparatene, bør man iallfall unngå bruk i første trimester.

Antibiotika som frarådes i tredje trimester

Systemisk bruk av kloramfenikol er kun aktuelt ved alvorlige infeksjoner, og behandling under graviditet er sjelden. Det er ingen holdepunkter for at kloramfenikol kan gi misdannelser, men det foreligger en rapport om ”grey baby syndrome” etter bruk mot slutten av svangerskapet. Tilsvarende er ikke rapportert av andre forfattere, selv om ”grey baby syndrome” er velkjent etter systemisk behandling av nyfødte.

Sulfonamider kan gi økt risiko for kjernikterus på grunn av fortregning av bilirubin.

Andre aktuelle antibiotika

Det foreligger en rapport om fosterskade etter bruk av gentamicin hos en kvinne som var gravid i uke 7, men den kausale sammenhengen mellom eksposisjonen og fosterskaden er ikke fastslått. Gentamicin har blitt brukt under svangerskap tilsynelatende uten skadelig effekt for fosteret eller det nyfødte barnet, og en relativt ny populasjonsbasert studie konkluderte med at det i materialet ikke var mulig å påvise en økt risiko for strukturelle misdannelser. Det er ikke påvist ototoksisitet etter eksposisjon for gentamicin in utero, men slik skade er påvist etter eksposisjon for kanamycin og streptomycin. En slik risiko for gentamicin kan derfor ikke utelukkes.

Det er relativt lite data om bruk av quinoloner (ciprofloksacin, ofloksacin) i svangerskapet, men de ser ikke ut til å være assosierte med økt risiko for store misdannelser. Det er ikke funnet noe mønster i de rapporterte misdannelsene, men det er ikke mulig å utelukke en kausal sammenheng med eksposisjon in utero. Det er som regel mulig å finne et adekvat intravenøst alternativ til quinoloner.

Det er motstridende data om risiko ved bruk av rifampicin i svangerskapet. Flere oversiktsartikler har konkludert med at

rifampicin ikke er teratogent. En annen kilde anbefaler å unngå rifampicin i første trimester, og gi moren og det nyfødte barnet tilskudd med K-vitamin dersom kvinnen har fått behandling mot slutten av svangerskapet.

Data tyder ikke på at doksycylin er assosiert med store misdannelser, men kan gi misfarging av melketenner ved bruk fra fjerde måned i svangerskapet.

Peroral behandling med vankomycin er uten risiko på grunn av lav absorpsjon fra mage-tarmkanalen. Det foreligger lite data om i.v. behandling, og det er ingen rapporter misdannelser etter slik bruk.

Fucidinsyre. Det er ikke datagrunnlag for å bedømme en eventuell risiko ved systemisk behandling.

Imipenem. Det er ikke datagrunnlag for å bedømme en eventuell risiko ved behandling tidlig i svangerskapet. Imipenem krysser placenta og gir en blodkonsentrasjon i fosteret som er om lag 1/3 del av den maternelle. Det foreligger flere studier med perinatal bruk av imipenem, for eksempel i forbindelse med tidlig membranruptur. Forfatterne konkluderer med slik bruk er trygg.

Meropenem. Det er ikke datagrunnlag for å bedømme en eventuell risiko ved bruk under svangerskap. En kilde oppgir at meropenem mest sannsynlig kan klassifiseres på samme måte som imepenem.

Antibiotika og amming

Den mengden som overføres til barnet gjennom morsmelken varierer etter egenskapene til virkestoffet, amming i forhold til doseringstidspunkt og volumet morsmelk som barnet drikker. Dersom konsentrasjonen i morsmelken blir tilstrekkelig høy og volumet tilstrekkelig stort, kan tarmfloraen påvirkes og gi diaré. Man kan overveie ammepause og bruk av brystpumpe under behandlingen. Ta eventuelt kontakt med RELIS for vurdering av det enkelte tilfellet.

Hos diende barn kan små mengder antibiotika via morsmelken interferere med bakteriologiske undersøkelser.

Oppdatert informasjon om amming og bruk av antibiotika under graviditet finns på følgende linker:

www.janusinfo.org (Klikk knappen ”Läkemedel och amning”, skriv navnet på virkestoffet. NB! Svenske preparatnavn. Dersom du er i tvil om det svenske preparatnavnet kan du finne det under linken www.fass.se).

www.relis.no (Gå til ”Søk i databasen”. Da får du opp en søkeside for søk i databasen til RELIS. Skriv navnet på virkestoffet, preparatet eller ATC koden i søkefeltet. Marker boksen ”Amming” og klikk ”Søk”).

Døgnpris for antibiotikabehandling

Virkestoff	Normal døgndose	Døgnpris (kr) *
Ampicillin	1 – 2 g x 4	110 - 145
Amoksicillin	250 – 500 mg x 3 (po)	6 - 12
Pivmecillinam	200 – 400 mg x 3 (po)	14 - 28
Mecillinam	400 mg x 3 – 4	290 - 385
Benzylpenicillin	0,6 – 6 g x 2 – 6	40 - 225
Fenoksymetyl penicillin	1,3 – 4 g / døgn (po)	4 - 10
Dikloksacillin	500 mg x 3 – 4 (po)	15 - 20
Kloksacillin	1 – 2 g x 4	115 - 140
Piperacillin	4 g x 3	270
Cefaleksin	1 – 2 g / døgn (po)	8 -16
Cefalotin	0,5 – 1 g x 4 – 6	160 - 340
Cefuroksim	0,75 – 1,5 g x 3	87 - 105
Cefotaksim	0,5 – 2 g x 3 – 4	102 - 180
Ceftazidim	0,5 – 2 g x 3	105 - 300
Ceftriaxon	1 – 2 g x 1	200 - 350
Aztreonam	1 – 2 g x 3	600 - 1080
Meropenem	0,5 – 1 g x 3	480 - 1005
Imipenem	0,5 – 1 g x 3 – 4	555 - 1420
Ertapenem	1 g x 1	490
Trimetoprim	160 mg x 2, eventuelt 300 mg x 1po	6 -12
TMS	10 ml x 2 (2 tbl x 2)	160, evt. 6 (po)
Erytromycin	250 mg x 4, eventuelt 2 tbl x 2	500, evt. 8 (po)
Klaritromycin	250 mg x 2	10 (po)
Azitromycin	1 – 1,5 g	60 – 90 (po)
Klindamycin	150 – 600 mg x 3 – 4	95 – 160, evt. 12 – 15 (po)
Gentamicin	4,5 – 6 mg/kg x 1	105
Ofloksazin	200 – 400 mg x 2	222 - 445
Ciprofloksacin	200 – 400 mg x 2	160 - 320
Vankomycin	500 mg x 4	320
Metronidazol	1 g x 1,	

	eventuelt 400 mg x 3 po	25 – 35, evt. 8 (po)
Nitrofurantoin	50 mg x 3 – 4	8 -12 (po)
Linezolid	600 mg x 2	1100, evt. 1200 (po)
Daptomycin	4 – 6 mg/kg x 1	980 – 1460

-----
*, inkl. inf.væske og overføringskanyle

Resistensdata

Nedenfor følger resistensdata for de vanligste patogener funnet i blodkultur. Data er hentet fra NORM/NORM-VET 2007-rapporten. Alle de 23 medisinsk mikrobiologiske laboratoriene i Norge deltar i det nasjonale overvåkningssystemet.

Mikrobeidentifikasjon og resistensbestemmelse er utført etter felles protokoll. Rapporten er tilgjengelig på www.antibiotikaresistens.no eller ved henvendelse til Mikrobiologisk avdeling, UNN.

Tabell 1. Escherichia coli i blodkultur (n=1169)

	Brytningspunkter (mg/L)		Andel isolater (%)*		
	S	R	S	I	R
Ampicillin	≤ 0,5	> 8	0		38,2
Piperacillin-tazobactam	≤ 8	> 16	94,0	3,5	2,5
Cefuroksim	≤ 0,5	> 8	0	95,1	4,9
Cefotaksim	≤ 1	> 2	97,8	0,4	1,8
Ceftazidim	≤ 1	> 8	97,8	1,7	0,5
Meropenem	≤ 2	> 8	99,8	0,2	0
Gentamicin	≤ 2	> 4	96,2	0,2	3,7
Ciprofloksacin	≤ 0,5	> 1	91,1	2,1	6,8
TMS**	≤ 2	> 4	75,0	1,2	23,8
ESBL***	Negativ	Positiv	98,8	-	1,2

*S=Sensitiv, I=Intermediær, R=Resistent

**Brytningspunkt for trimetoprim-sulfametoksazol er kun gitt for trimetoprim.

***ESBL=ekstendert spektrum-betalaktamase

Kommentar: Brytningspunktene er valgt slik at majoriteten av *E. coli* isolatene blir intermediært følsomme for ampicillin og cefuroksim. Isolatene er som regel følsomme for tredje generasjon cefalosporiner. Ved septikemi bør man tilstrebe kombinasjonsbehandling med aminoglykosider ved bruk av ampicillin og cefuroksim. Ved urinveisinfeksjoner oppnås så høy konsentrasjon i urin at monoterapi med ampicillin eller cefuroksim er tilstrekkelig for intermediært følsomme bakterier. Isolater med utvidet betalaktamaseproduksjon (ESBL) er sjeldne i dette materialet (n=14).

Tabell 2. Klebsiella spp. i blodkultur (n=493)

	Brytningspunkter (mg/L)		Andel isolater (%)*		
	S	R	S	I	R
Piperacillin-tazobactam	≤ 8	> 16	94,5	3,4	2,0
Cefuroksim	≤ 0,5	> 8	1,2	91,9	6,9
Cefotaksim	≤ 1	> 2	98,8	0,2	1,0
Ceftazidim	≤ 1	> 8	98,2	1,2	0,6
Meropenem	≤ 2	> 8	99,4	0,6	0
Gentamicin	≤ 2	> 4	99,8	0	0,2
Ciprofloksacin	≤ 0,5	> 1	90,5	7,5	2,
TMS**	≤ 2	> 4	86,4	2,0	11,0
ESBL***	Negativ	Positiv	99,0	-	1,0

*S=Sensitiv, I=Intermediær, R=Resistent

**Brytningspunkt for kombinasjonen trimetoprim-sulfa er kun gitt for trimetoprim.

***ESBL=ekstendert spektrum-betalaktamase

Kommentar: Klebsiella spp. har en kromosomal klasse A betalaktamase. Det betyr at alle isolater må oppfattes å være resistente overfor aminopenicilliner. Betalaktamasehemmere som

klavulansyre og tazobactam er virksomme. Som for E.coli, er isolater med utvidet betalaktamaseproduksjon (ESBL) sjeldne i dette materialet (n=5).

Tabell 3. Streptococcus pneumoniae i blodkultur (n=609)

	Brytningspunkter (mg/L)		Andel isolater (%)*		
	S	R	S	I	R
Penicillin G**	≤ 0,064	> 1	96,7	2,5	0,8
Cefuroksim	≤ 0,5	> 1	98,7	0	1,3
Cefotaksim	≤ 0,5	> 2	99,0	0,8	0,2
Erytromycin	≤ 0,25	> 0,5	90,1	0,5	9,4
Klindamycin	≤ 0,5	> 0,5	98,2	-	1,8
Tetracyklin	≤ 2	> 2	95,9	-	4,1
Trimetoprim- sulfa***	≤ 0,5	> 2	88,8	6,9	4,3
Oxacillin screen (mm)	≥ 20	< 20	94,4	-	5,6

*S=Sensitiv, I=Intermediær, R=Resistent

** Penicillin G=Benzylpenicillin

***Brytningspunkt for kombinasjonen trimetoprim-sulfa er kun gitt for trimetoprim.

Kommentar: Førstevalg ved sikker pneumokokkinfeksjon bør være benzylpenicillin (Pen G). Pneumokokkisolater med nedsatt følsomhet for Pen G er sjeldne i Norge. I mange europeiske land er en stor andel av pneumokokkisolatene resistente overfor Pen G, makrolider og linkosamider. Ved mistanke om alvorlig importert pneumokokkinfeksjon vil cefotaksim være et godt empirisk valg.

Tabell 4. Staphylococcus aureus i blodkultur (n=832)

	Brytningspunkter (mg/L)		Andel isolater (%)*		
	S	R	S	I	R
Erytromycin	≤ 1	> 2	96,0	0	4,0
Klindamycin	≤ 0,25	> 0,5	98,3	0,1	1,6
Fucidin syre	≤ 0,5	> 0,5	95,8	-	4,2
Gentamicin	≤ 1	> 1	99,6	-	0,4
Rifampicin	≤ 1	> 1	99,8	-	0,2
Tetracyklin	≤ 1	> 2	95,7	0	4,3
Trimetoprim- sulfa**	≤ 2	> 8	99,2	0,6	0,2
Beta- laktamase	Negativ	Positiv	27,9	-	72,1
Cefoksitin screen	Negativ	Positiv	97,5	-	2,5
MRSA (mecA)***	Negativ	Positiv	99,8	-	0,2

*S=Sensitiv, I=Intermediær, R=Resistent

**Brytningspunkt for kombinasjonen trimetoprim-sulfa er kun gitt for trimetoprim.

***MRSA=meticillin resistent S. aureus

Kommentar: Majoriteten av gule stafylokokker (72 %) produserer betalaktamase. Meticillinresistens (MRSA) ble funnet i 2 av 832 isolater. Cefoksitin screen brukes som screeningmetode i påvisning av MRSA. Det utføres PCR på cefoxitin positive isolater for påvisning av mecA genet. På grunn av det lave antall MRSA isolater bør antibiotikavalget ved infeksjon med gule stafylokokker være et betalaktamasestabilt penicillin (kloksa- eller dikloksacillin), gjerne i kombinasjon med et aminoglykosid.

Det hender.....

.. at smitte overføres med skitne hender....